

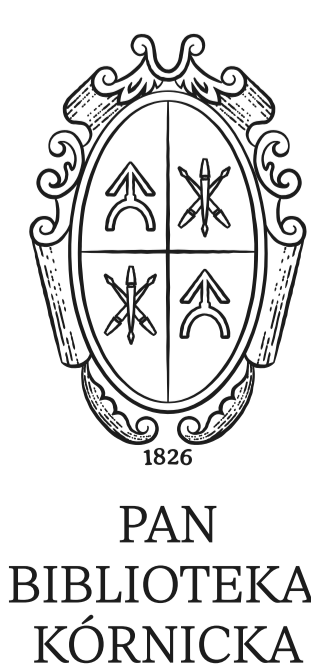
OSTATNIE DZIEŁO WŁADYSŁAWA ZAMOYSKIEGO

100 lat Fundacji Zakłady Kórnickie

Zapraszamy do odwiedzenia cyfrowej wystawy o Władysławie Zamoyskim i jego dziele.

Organizatorzy:

Patroni medialni:

Minęło sto lat od przekazania majątku przez ostatnich przedstawicieli kórnickiej linii Zamoyskich narodowi polskiemu. Wielkopolsko-podhalańska spuścizna trafiła pod zarządek utworzonej w tym celu Fundacji Zakłady Kórnickie. Był to gest nie tylko wyjątkowy, lecz także bezprecedensowy. Historia srogo doświadczyła tę instytucję, mimo tego fundacyjne dziedzictwo Działyńskich i Zamoyskich tętni dziś życiem – jest obecne w murach Biblioteki Kórnickiej, wśród drzew Arboretum i Szkółek w Kórniku oraz na kartach polskiej kultury i nauki. Fundacja miała być pomostem między przeszłością a przyszłością, między tradycją a nowoczesnością, między pamięcią a rozwojem. Jej misja trwa – niezmienna w swoich podstawowych wartościach, a zarazem wciąż ewoluująca i inspirująca kolejne pokolenia.

Jadwiga, Maria i Władysław Zamoyscy podpisują wspólne postanowienie i wzajemne zobowiązanie w sprawie powołania fundacji mającej służyć polskim interesom

Maria i Władysław Zamoyscy na audiencji u prezydenta RP Stanisława Wojciechowskiego składają akt donacyjny swych majątków, aby zabezpieczyć finansowo przyszłą fundację o nazwie Zakłady Kórnickie

Sejm RP uchwała ustawę o Zakładach Kórnickich

Na fundamencie Ogrodów Kórnickich powstaje Zakład Badania Drzew i Lasu – trzeci Zakład Kórnicki, obok istniejących wcześniej: Biblioteki Kórnickiej i Szkoły Domowej Pracy Kobiet

Sprzedaż terenów zakopiańskich w celu uregulowania zadłużenia wobec Skarbu Państwa

Ostatnie przed wojną posiedzenie kuratorium Fundacji

Przejęcie fundacyjnych majątków przez okupanta niemieckiego i przymusowe zawieszenie działalności

Pierwsze powojenne posiedzenie kuratorium Fundacji

Upaństwowienie majątków rolnych i Szkoły Domowej Pracy Kobiet w Zakopanem

Dekret o zniesieniu w Polsce Ludowej fundacji, co w praktyce oznacza kres Fundacji Zakłady Kórnickie

Uchwała, na mocy której PAN przejmuje Bibliotekę, Zakład Hodowli Drzew i Lasu oraz Szkołki Kórnickie

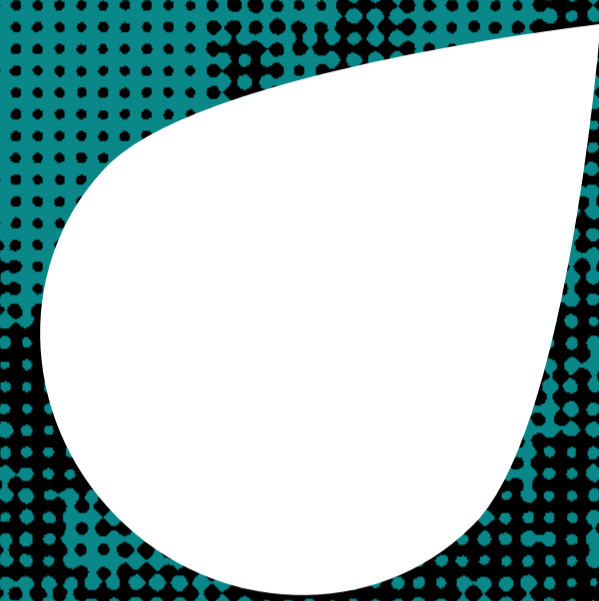
Po wieloletnich staraniach różnych środowisk o restytucję, Sejm RP uchwała ustawę o fundacji Zakłady Kórnickie

Pierwsze posiedzenie rady kuratorów odtworzonej Fundacji, której przewodniczy prof. Andrzej B. Legocki

Rok Jadwigi Zamoyskiej (1831-1923) ustanowiony przez Sejm RP

Rok Władysława Zamoyskiego (1853-1924) ustanowiony przez Senat RP

Stulecie wejścia w życie ustawy o Zakładach Kórnickich

15 lipca 1912

16 lutego 1924

30 lipca 1925

1933

30 września 1933

21 czerwca 1939

wrzesień 1939

16 września 1945

1949

24 kwietnia 1952

10 stycznia 1953

18 września 2001

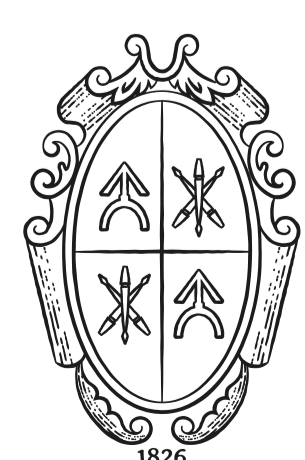
18 listopada 2002

2023

2024

2025

Organizatorzy:

PAN
BIBLIOTEKA
KÓRNICKA

Autorzy: Edyta Bąkiewicz-Szymanowska, Magdalena Biniś-Szkopek, Piotr Grzelczak, Andrzej M. Jagodziński, Aleksandra Losik, Krzysztof Rataj, Maria Skrent

Redakcja: Magdalena Biniś-Szkopek, Małgorzata Cieliczko

Korekta: Małgorzata Cieliczko

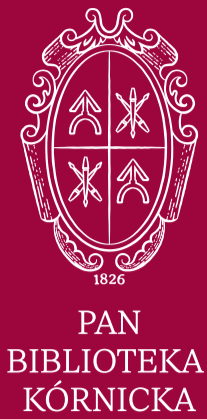
Projekt i opracowanie graficzne: Agnieszka Juraszczyk (Fundacja Tres)

Źródła materiałów graficznych: Archiwum Państwowe w Poznaniu, archiwum prywatne Adama Grzegorzewskiego, Biblioteka Narodowa/Polona, Instytut Dendrologii PAN, Instytut Pamięci Narodowej w Poznaniu, Izba Pamiątek Regionalnych Kórnik – Bnin, Miejski Konserwator Zabytków w Poznaniu/cyryl.poznan.pl, Narodowe Archiwum Cyfrowe, PAN Biblioteka Kórnicka, Szkołki Kórnickie.

OSTATNIE DZIEŁO WŁADYSŁAWA ZAMOYSKIEGO

100 lat Fundacji Zakłady Kórnickie

TWÓRCY IDEI DZIAŁYŃSCY I ZAMOYSKY Z KÓRNIKA

Tytus Działyński (1796-1861) – działacz polityczny, wydawca źródeł historycznych, erudyta, przedstawiony w mundurze z czasów powstania listopadowego, w którym brał udział; portret z ok. 1830/1831 r.

Jan Działyński (1829-1880) – działacz społeczny, polityczny, powstaniec styczniowy, kolekcjoner, przedstawiony w stroju szlacheckim polskim; obraz z 1884 r.

Wszystko zaczęło się od pomysłu Tytusa Działyńskiego, który od 1826 r. tworzył w kórnickim Zamku przestrzeń pamięci o polskich dziejach i kulturze. Zgromadził tu bezcenną bibliotekę, kolekcję starych druków, rękopisów, map, rycin i dzieł sztuki, a wnętrza pokoi wypełnił portretami władców i symbolami narodowej historii. Przekształcił dawną barokową rezydencję w romantyczny zamek w stylu angielskiego neogotyku, a park okalający posiadłość zamienił w Arboretum, sprowadzając do Kórnicka wyjątkowe gatunki drzew z całego świata.

Syn Tytusa, Jan Kanty Działyński, z równą troską rozwijał rodzinny majątek. Poszerzył profil Biblioteki Kórnickiej o zbiory naukowe i artystyczne, nabywając m.in. rękopisy matematyka, fizyka i filozofa Józefa Marii Hoene-Wrońskiego czy dzieła malarza epoki romantyzmu Artura Grottgera. Znacząco rozbudował kolekcje muzealną, militarną i dendrologiczną. Nie mając potomka, całą rodową spuściznę przekazał siostrzeńcowi – Władysławowi Zamoyskiemu.

Hrabia Zamoyski, wierny wartościom chrześcijańskim i patriotycznym, uczynił z Kórnicka centrum działań społecznych, edukacyjnych i gospodarczych. Troszczył się o Bibliotekę, angażował w walkę o polskie dobra, współtworzył Bank Ziemi, chronił Tatry i zwycięsko poprowadził spór o Morskie Oko. Po przymusowym opuszczeniu Wielkopolski osiadł w Galicji, gdzie wspierał rozwój przemysłu i edukację. Otaczał opieką ubogich i weteranów, wspomagał dzieła Brata Alberta, a za granicą budował przychyłość dla sprawy polskiej.

Władysław Zamoyski

Władysław Zamoyski (1853-1924) – syn gen. Władysława Zamoyskiego i Jadwigi z Działyńskich, społecznik, patriota, odziedziczony majątek kórnicki powiększył o dobra zakopiańskie, fundator Zakładów Kórnickich; wizerunek z lat 70.-80. XIX w.

Zbrojownia urządzona w Sali Mauretańskiej Zamku w Kórniku w 1939 r. Fot. Józefa Orańska

Jadwiga Zamoyska (1831-1923) i Maria Zamoyska (1860-1937) – założycielki Szkoły Domowej Pracy Kobiet, fundatorki Zakładów Kórnickich; fotografia z lat 90. XIX w.

Działania Władysława cieszyły się pełnym poparciem jego matki Jadwigi oraz siostry Marii Zamoyskich, które również były aktywne społecznie. W 1882 r. założyły Szkołę Domowej Pracy Kobiet – instytucję uczącą pracy zawodowej dziewczęta z różnych warstw społecznych, edukującą w duchu chrześcijańskim i patriotycznym. Jadwiga ogłaszała ponadto dzieła o charakterze religijno-wychowawczym, a Maria założyła w Paryżu Biuro Opieki nad Polskimi Robotnikami, które w czasie I wojny światowej ratowało polskich jeńców.

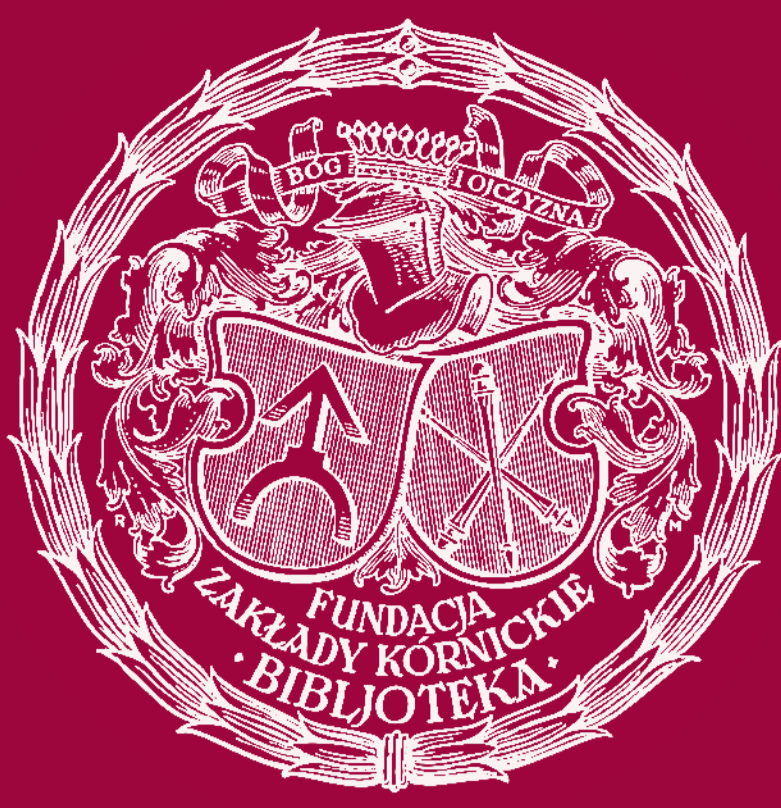
Tego rodzaju aktywności – oraz leżąca u ich podstaw filozofia życia – członków rodzin Działyńskich i Zamoyskich przez lata budowały dziedzictwo, a także fundamenty pod ideę stworzenia Fundacji Zakłady Kórnickie.

Horae, czyli Godzinki – XV-wieczny modlitewnik z diecezji paryskiej, bogato zdobiony kolorowymi miniaturami i złożonymi bordiurami o motywach roślinnych, zawierający kalendarz na wszystkie dni roku. Należy do najstarszego zasobu Biblioteki Kórnickiej.

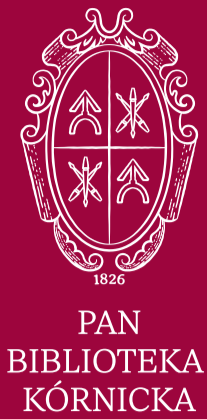
Zamek w Kórniku od strony wschodniej, 1888 r. Rys. Franciszek Sztajmec

OSTATNIE DZIEŁO WŁADYSŁAWA ZAMOYSKIEGO

100 lat Fundacji Zakłady Kórnickie

ZAMYSL – USTAWA – MAJĄTEK FUNDAMENTY FUNDACJI ZAKŁADY KÓRNICKIE

STATUT „ZWIĄZKU ZAMOYSKICH”

I. Cele. Utrwalenia wśród obecnych i przyszłych pokoleń łączności opartej na poczuciu obowiązku służenia Bogu i Ojczyźnie, potrzeby nauki i pracy. Zbieranie materiałów historycznych. Czuwanie nad fundacjami. Wspieranie radą i czynem zasługujących na pomoc. Popieranie prac społecznych podejmowanych przez członków Związku.

II. Siedziba. Siedzibą Związku jest Kraków.

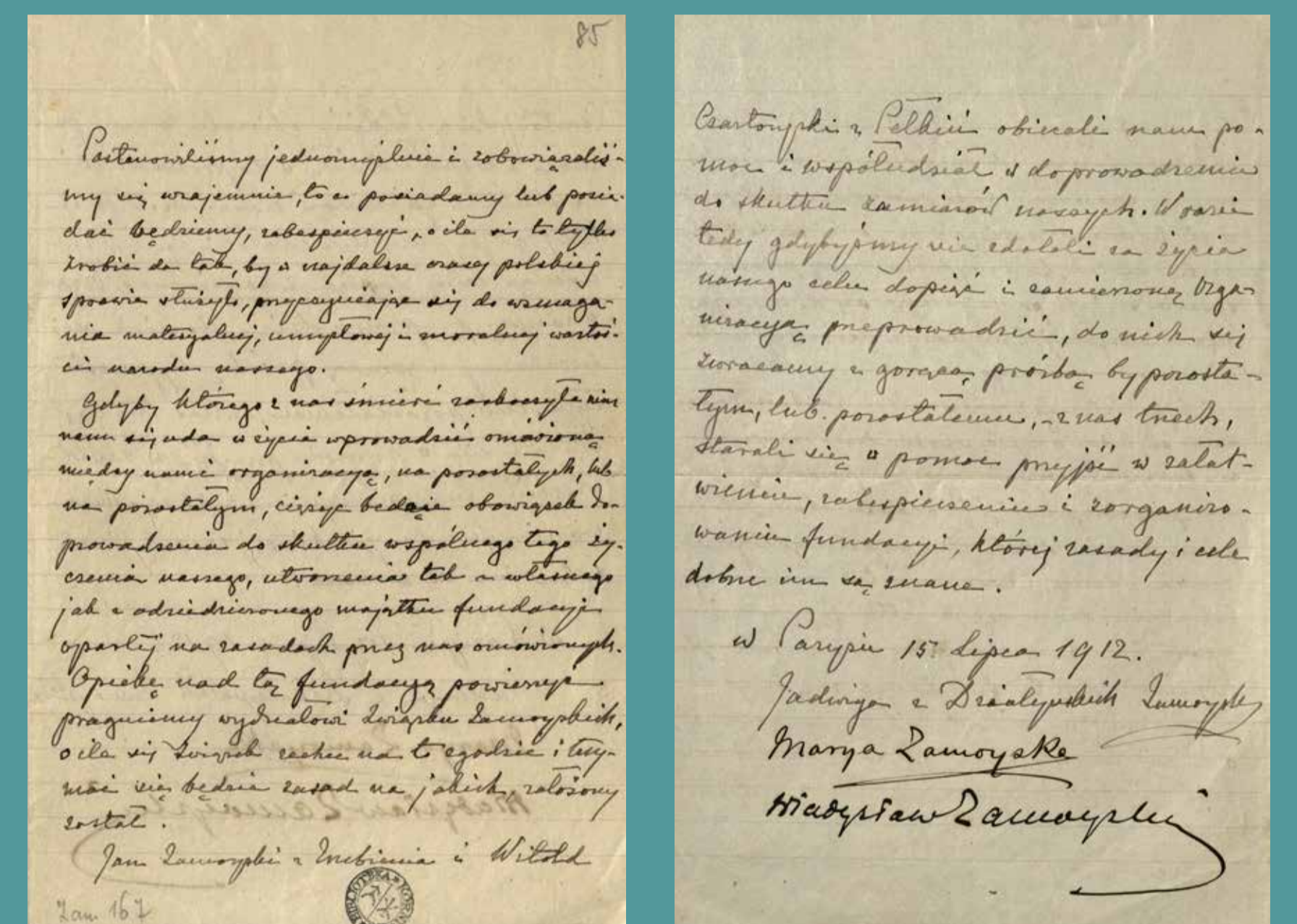
III. Majątek. Majątek tworzyć się będzie z wkładów, darowizn i zapisów.

IV. Członkowie. Członkami zwyczajnymi mogą zostać, rzymsko-katolickiego wyznania, potomkowie Andrzeja Zamoyskiego, kanclerza w. k. (1717-1792), syna Michała wojewody lubelskiego i Anny z Działyńskich, i żony jego Konstancji z Czartoryskich, oraz tychże żony, mężowie i krewni, których, z pośród członków popierających, ogólne zebranie przyjmie uchwały.

Członkiem nadzwyczajnym może zostać każdy, którego na przedstawienie wydziału, ogólne zebranie uccieci postanowi, lub którego współdziałal za pożądany uzna.

Przekazywany przez pokolenia obowiązek ochrony dziedzictwa narodowego uznać można za początek formowania się myśli o stworzeniu odpowiedzialnej za to instytucji. Już na początku XX w. Władysław, Jadwiga i Maria Zamoyscy poszukiwali trwałego sposobu zabezpieczenia majątku i ich wspólnego dzieła. W 1910 r. powołano w Krakowie związek rodowy Zamoyskich, z którym wiązali spore nadzieje, zaś dwa lata później podpisali wzajemne przyrzeczenie, że wszystko, co posiadają, będzie służyło wzrostowi duchowemu i materialnemu narodu. Ostatecznie zdecydowali się utworzyć fundację – niezależną, mocno osadzoną w prawie i społecznym zaangażowaniu.

Po odzyskaniu niepodległości Zamoyski rozpoczął prace nad statutem nowej instytucji, konsultując się z prawnikami i zarządcami dóbr. 16 lutego 1924 r. Władysław i Maria Zamoyscy złożyli na ręce prezydenta RP akt donacyjny, oddając cały majątek narodowi polskiemu. W październiku 1924 r., tuż przed śmiercią Władysława, projekt ustawy trafił do Sejmu, a uchwalona została 30 lipca 1925 r. Fundacja była samodzielnym podmiotem realizującym cele oświatowe, naukowe i społeczne. Jej powstanie na mocy specjalnej ustawy było wydarzeniem bezprecedensowym w historii II RP i symbolem odpowiedzialności elit za wspólne dobro.

Postanowienie i wzajemne zobowiązanie Jadwigi, Marii i Władysława Zamoyskich, spisane ręką generalowej 15 lipca 1912 r. w Paryżu, dotyczące przyszłego powołania fundacji służącej narodowi polskiemu, której istnienie miały zabezpieczyć posiadane przez twórców majątki.

Akt donacyjny

podpisany przez Władysława i Marię hr. Zamoyskich u Prezydenta Rzeczypospolitej Stanisława Wojciechowskiego w Warszawie w dniu 16 lutego 1924.

„Już dawno, za czasów niowoli, postanowiliśmy to, cośmy posiadali, tak zabezpieczyć, by i nadal polskiej służyło sprawie. Dziś, gdy możemy się zwrócić do Sejmu, do Senatu i do Rządu Polskiego, składamy przed nimi prośbę, by raczyli zamierzonym przez nas dzieło zapewnić opiekę Rzeczypospolitej i potwierdzić załączony tu statut.”

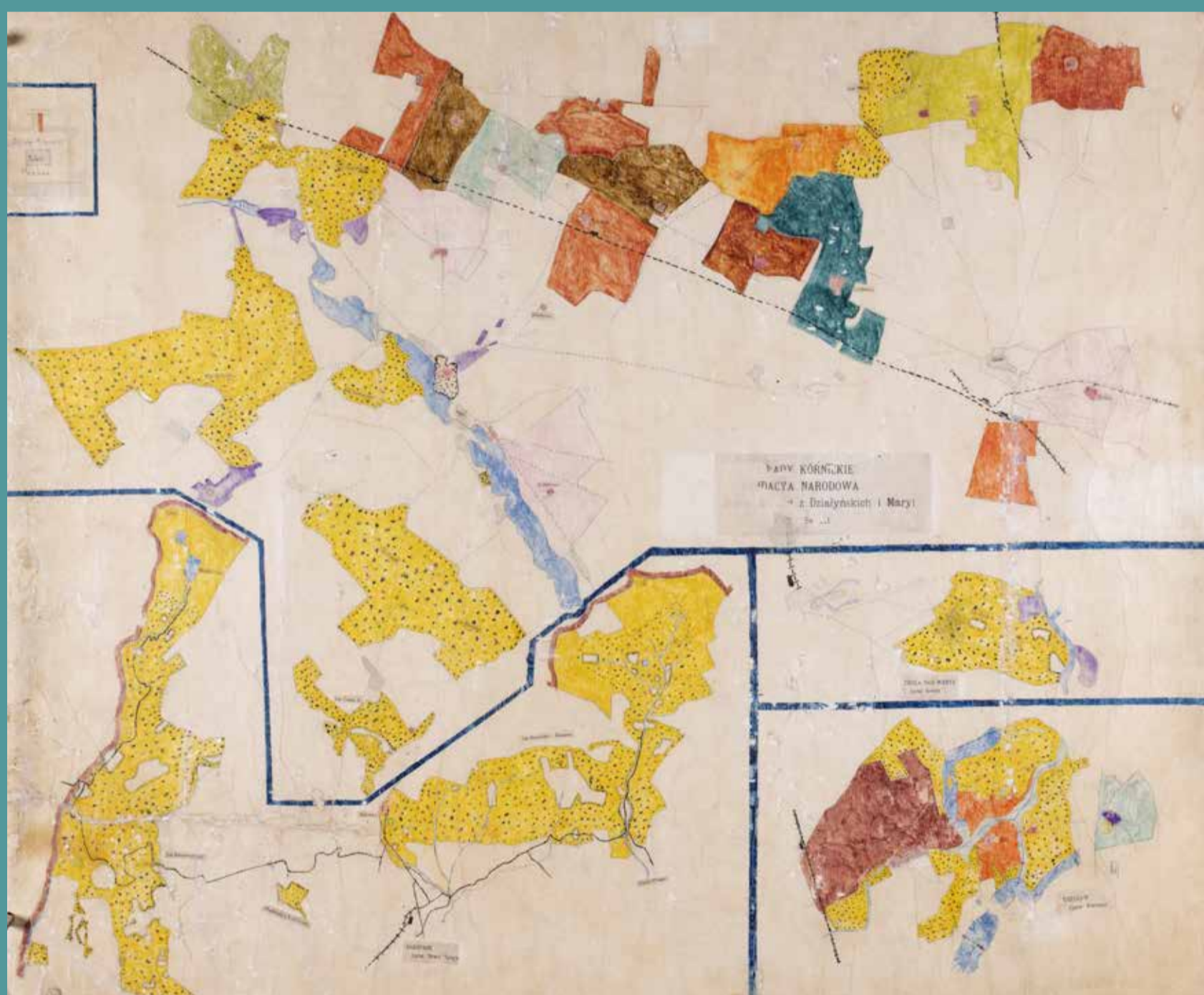
Od rozbioru Polski kazię powstanie Narodu, celem odzyskania utraconej niepodległości, jakiej przyniosło zaszczyt rodzinie właścicieli Kórnicka: śmierć lub wyrok śmierci na Działyńskich.

My, którzy ostatni z nich spuściznę swą przekazał, wydaliśmy z Kórnicka przez Niemców, od długiego, bo trzydziestu kilkuletniego szeregu lat, niejedną musiałymy przerwać rozpoczętą pracę. Nie mogliśmy niejako nie wykonać, jakbyśmy pragnęli.

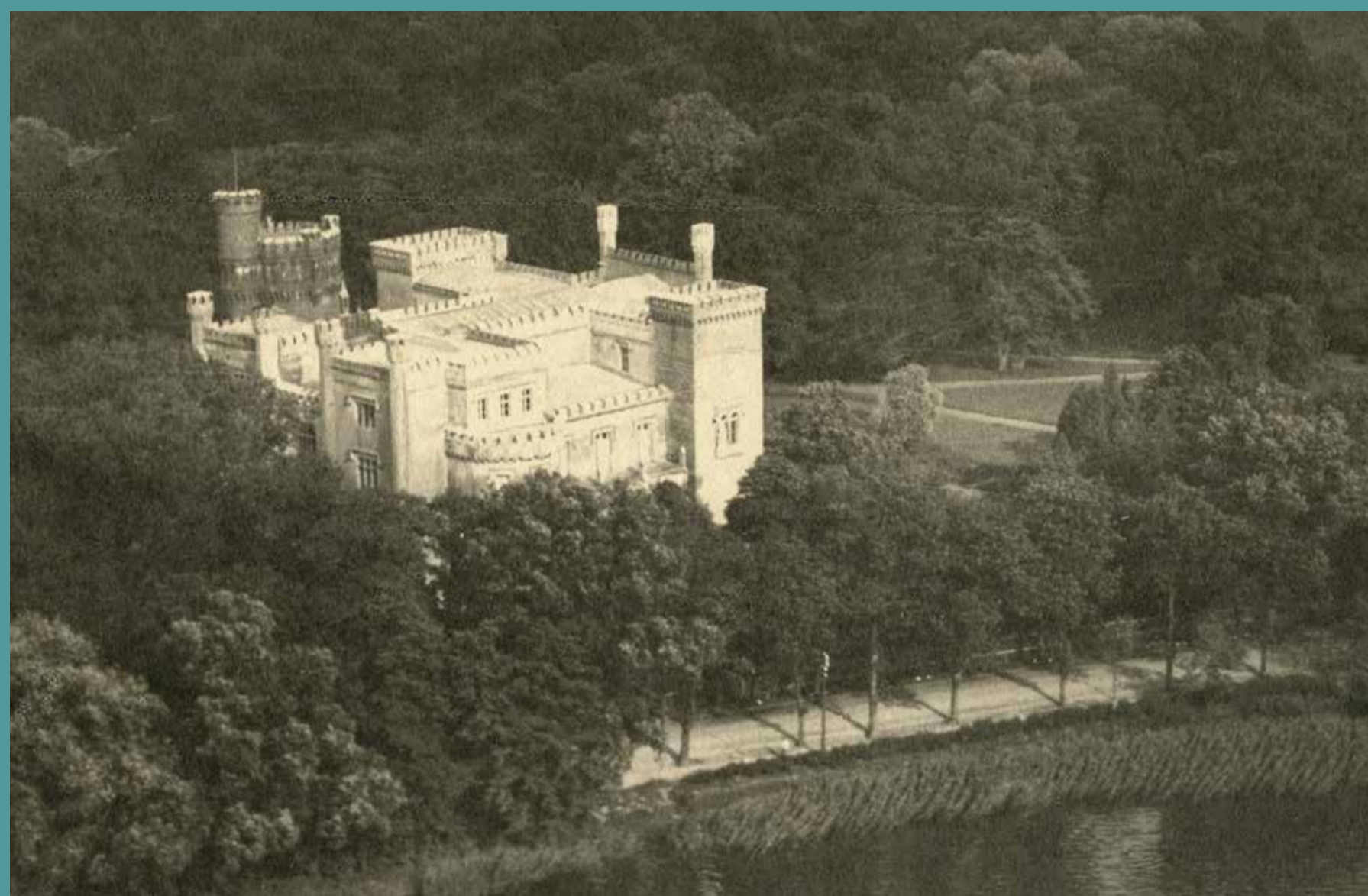
Mamy jednak nadzieję, że jak uzyskamy potwierdzenie tu przedstawionego statutu, pozwolono, by majątki nasze nieruchomości tak oddzielono, jak na wrogich zdobyci, zostały zapisane na niepodzielną własność narodową i zapewnienie, że one staną polem pracy polskiej i chrześcijańskiej, a że Zarząd Zakładami już w tych majątkach istniejącymi lub mającymi w nich powstać, oddany będzie w ręce ustanowionego tym statutem Kuratorium, — to się niejako da uspełnić, niejako uskutecznić na chwale i pożytek Ojczyzny.

Dla zaznaczenia stosunku „Zakładów Kórnickich” do Kościoła i Ojczyzny pragnęliśmy gorąco, by patronat nad „Zakładami Kórnickimi” przyjął raczyli Prezydent Rzeczypospolitej i X. Prymas, do których, jak i do ich Następców, pełni wiary i nadziei wzywamy się z prośbą serdeczną, by łaskawą raczyli otoczyć opieką dzieło, powstałe z gorącego umiłowania Ojczyzny i z pragnienia, by tych Zakładów praca nie przestała za Bożą pomocą, przy udziale synów wszystkich ziem polskich, w najbliższe czasy polskiej historyi sprawie.

Do Kuratorów, do członków Zarządu, do przyszłych Naczelników, Kierowników Zakładów i poszczególnych działów, którzy jakkolwiek udział brać będą w pracy przez Zakłady Kórnickie podjętej, zwracamy się z równie serdeczną prośbą, by

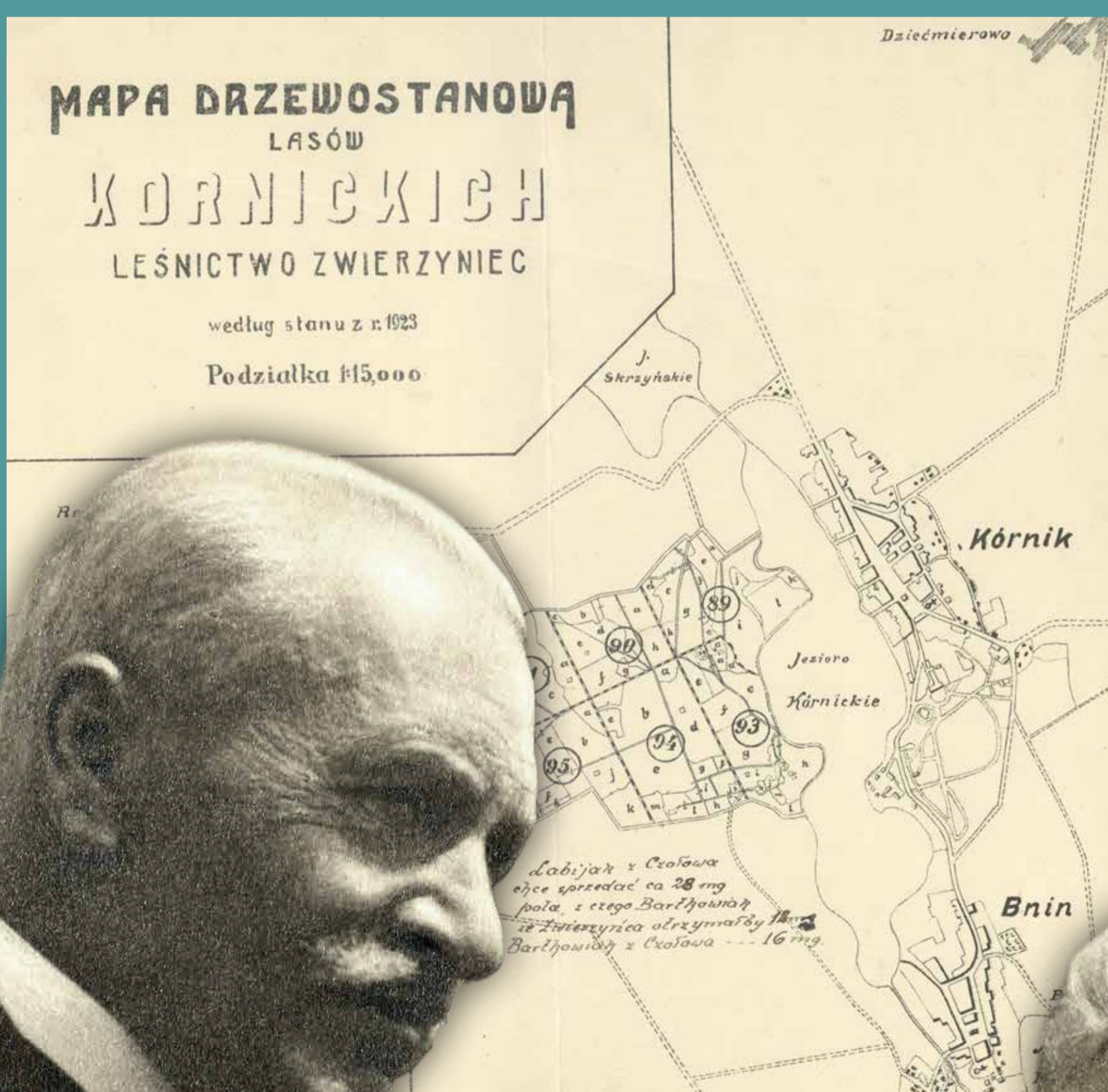

Mapa majątków Fundacji Zakłady Kórnickie z ok. 1925 r. stanowi istotny dokument administracyjny ilustrujący rozległe dobra przekazane przez Zamoyskich: posiadłości ziemskie, lasy, folwarki oraz nieruchomości w Wielkopolsce oraz na Podhalu.

Zamek w Kórniku wraz z kolekcjami biblioteczną oraz muzealną, a także otaczającym go parkiem od 1925 r. należał do Fundacji, czyli do narodu polskiego; fotografia lotnicza z 1919 r.

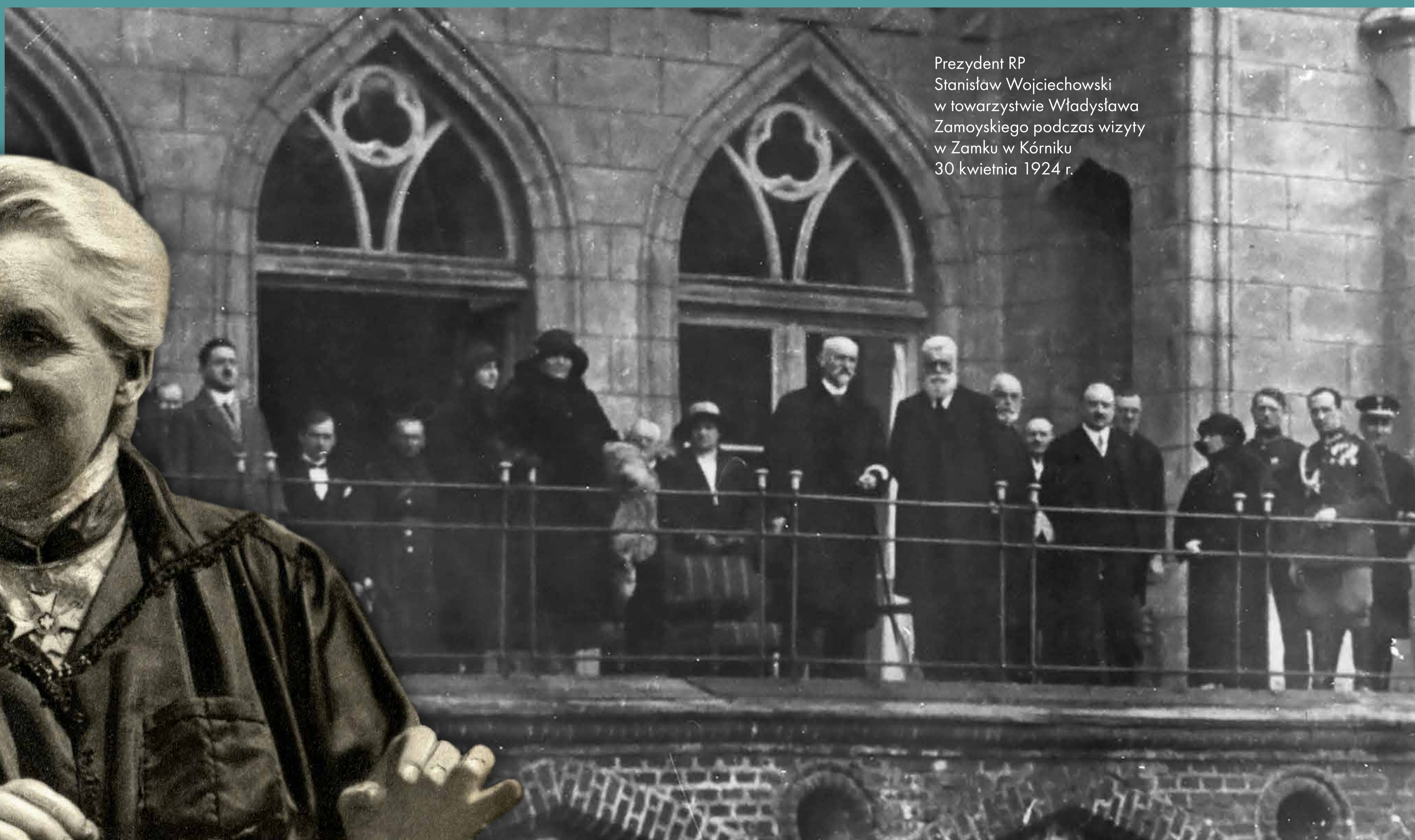
Podstawą materialną Fundacji był ogromny majątek, w tym ponad 19 tys. ha ziemi oraz lasów w Wielkopolsce i na Podhalu. Część gruntów była dzierżawiona, część zarządzana bezpośrednio. Mimo niestabilności finansowej – wynikającej z zaległości w czynszach, obostrzeń w gospodarce leśnej czy konieczności sprzedaży lasów zakopiańskich – Fundacja starała się realizować swoją misję. Wielki kryzys lat 1929-1935 pogłębił problemy ekonomiczne, zmuszając zarząd do ograniczania wydatków, jednak majątek wciąż stanowił źródło środków na szeroko rozumianą ochronę dziedzictwa narodowego.

Mapa drzewostanowa lasów kórnickich w obrębie leśnictwa Zwierzyniec według stanu z 1923 r., która dostarcza informacji o strukturze drzewostanu, jego wieku, stanie zdrowotnym i potencjale eksploatacyjnym. Systematyczne podejście do inwentaryzacji i ochrony zasobów naturalnych było jednym z kluczowych elementów działalności Fundacji.

Prezydent RP Ignacy Mościcki (1867-1946) spotkał się w 1927 r. z Marią Zamoyską w kórnickim Zamku. Jego wizyta podkreślała znaczenie tego miejsca oraz Fundacji dla polskiej kultury i nauki w II RP.

Prezydent RP Stanisław Wojciechowski w towarzystwie Władysława Zamoyskiego podczas wizyty w Zamku w Kórniku 30 kwietnia 1924 r.

OSTATNIE DZIEŁO WŁADYSŁAWA ZAMOYSKIEGO

100 lat Fundacji Zakłady Kórnickie

TRZY FILARY SZKOŁA, BIBLIOTEKA, OGRODY

Fundacja objęła opieką trzy wyjątkowe instytucje: Szkołę Domowej Pracy Kobiet, Bibliotekę Kórnicką oraz nowo powstały Zakład Badania Drzew i Lasu. Każda z nich realizowała inne wymiary misji zapisanej przez fundatorów. Prowadzenie ich w chaosie gospodarczo-prawnym dwudziestolecia międzywojennego okazało się jednak ogromnym wyzwaniem.

Tłok pieczętny Biblioteki Fundacji Zakłady Kórnickie zaprojektowany przez Rudolfa Mękickiego w 1926 r.

Aleja lipowa stworzona na część Jadwigi Zamoyskiej w kórnickim parku; przed 1929 r.

Antoni Wróblewski (1881-1944) – pierwszy dyrektor Ogrodów Kórnickich, pełnił tę funkcję od 1926 r.

SZKOŁA

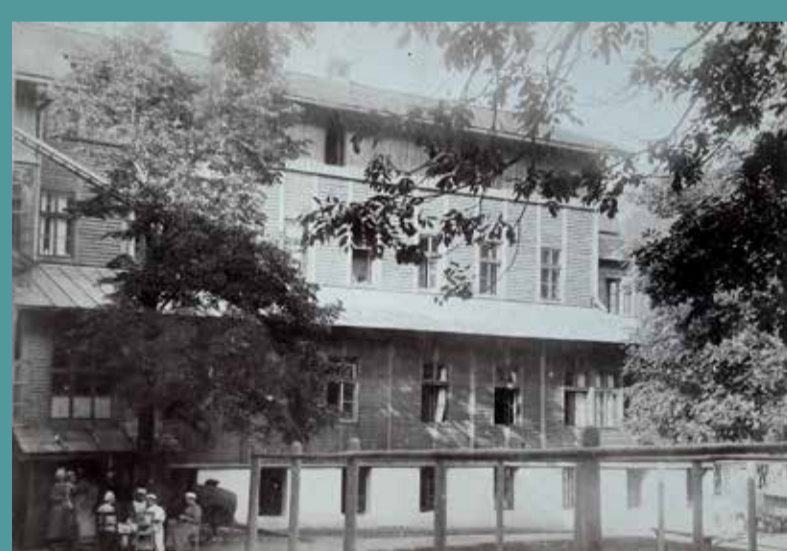
Kontynuowanie działalności Szkoły, która od 1891 r. miała siedzibę w zakopiańskich Kuźnicach, wiązało się z dużymi nakładami finansowymi. Budynek wymagał remontów, liczba uczennic malała, a kadra pedagogiczna, choć oddana misji, borykała się z trudnymi warunkami pracy. Mimo to Fundacja podejmowała działania na rzecz utrzymania i modernizacji placówki. Szkoła, przechodząc różne przemiany, funkcjonowała do 1949 r., kiedy została upaństwowiona. Przez niemal 70 lat przygotowywała setki kobiet do samodzielnego życia i służby publicznej w duchu chrześcijańskim oraz patriotycznym.

Budynek Szkoły Domowej Pracy Kobiet w zakopiańskich Kuźnicach, na pierwszym planie – uczennice zbierające uprawy; ok. 1900 r.

Przypinka Szkoły Domowej Pracy Kobiet z hasłem przewodnim placówki

Uczennice Szkoły Domowej Pracy Kobiet uczyły się m.in. rozmaitych prac gospodarskich, ale dbały też o zdrowie fizyczne. Nosily charakterystyczne stroje i czepki, od których nazywano je cepculkami.

BIBLIOTEKA

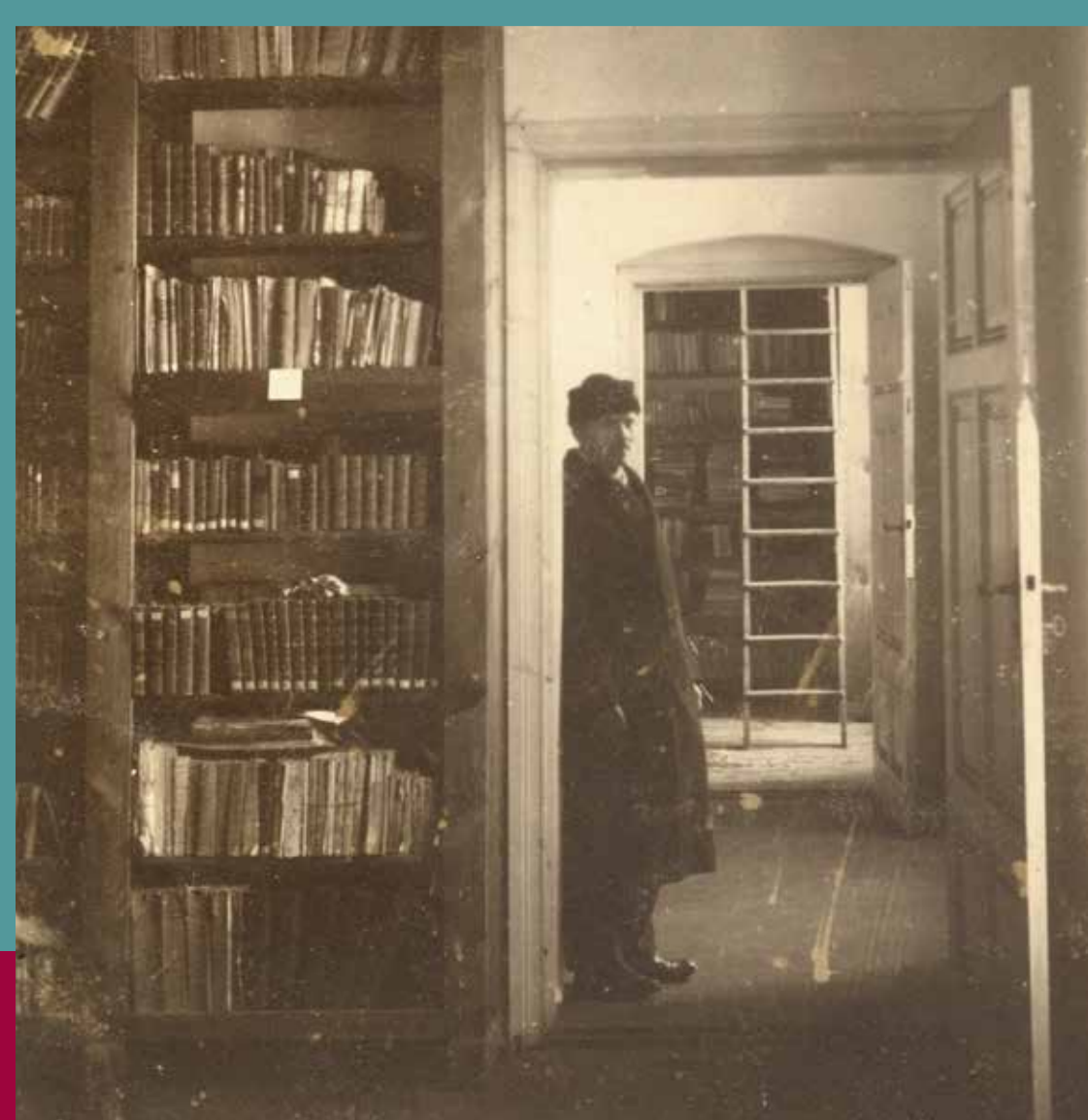
Biblioteka Kórnicka, wyrosła z budowanej przez dziesięciolecie cennej kolekcji Działyńskich i Zamoyskich, została udostępniona badaczom już w 1924 r., a pod opieką Fundacji zaczęła przekształcać się placówkę naukową. Kierowana przez znakomitych bibliotekarzy, zyskała czytelnię, pracownię, katalogi, nowe metody inwentaryzacji. Nawiązano kontakty z innymi instytucjami, wznowiono prace wydawnicze, a w 1929 r. do rąk czytelników trafił pierwszy numer „Pamiętnika Biblioteki Kórnickiej” – periodyku naukowego, który ukazuje się do dziś. Mimo trudności finansowych, Biblioteka grała rolę ważnego centrum intelektualnego odradzającego się kraju.

Sala Rękopisów w kórnickim Zamku, w której także dziś przechowywane są najstarsze zbiory.

Za czasów Fundacji Zamek został przekształcony w Muzeum, które stało się przestrzenią ekspozycyjną dla cennych kolekcji historycznych i artystycznych oraz wystaw czasowych.

Fotografia tzw. biblioteki batignolskiej w Zamku przed wywiezieniem jej z Kórnik w 1925 r.

OGRODY

Stworzenie od podstaw nowoczesnego ośrodka badań nad drzewami i leśnictwem było ambitnym przedsięwzięciem, jednak zarząd Fundacji został do tego zobligowany testamentem Władysława Zamoyskiego. W 1933 r. na fundamencie Ogrodów Kórnickich powstał Zakład Badania Drzew i Lasu, którego pierwszym kierownikiem został Antoni Wróblewski. Zakład poszerzył kolekcję roślin drzewiastych, szczegółowo ją dokumentując, rozwijał badania terenowe i ogłaszał publikacje – tymi działaniami jednostka szybko i wyraźnie zaznaczyła swoją obecność na naukowej mapie kraju i zagranicy.

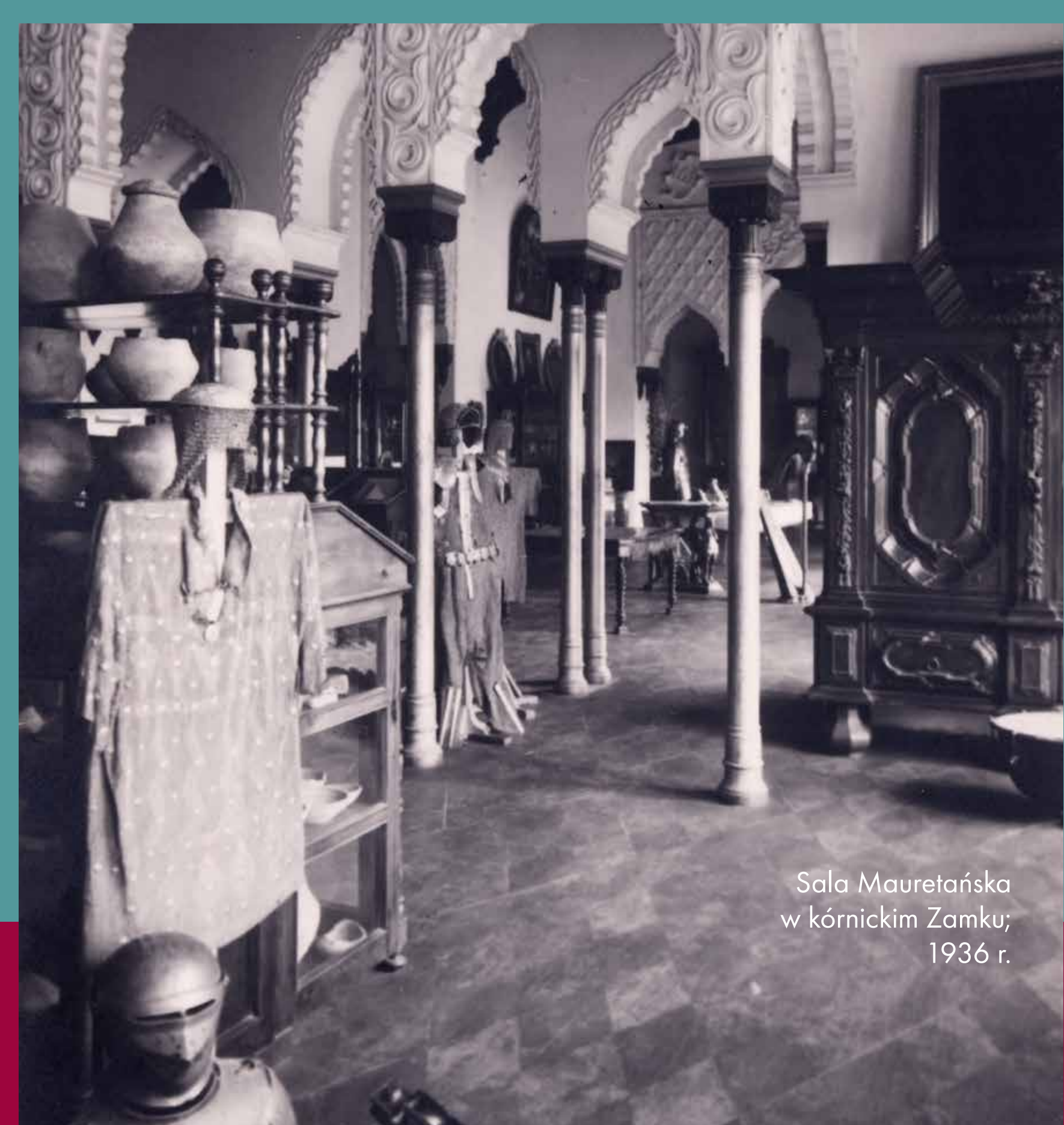
Władysław Pociecha (1893-1958) – pierwszy kierownik Biblioteki, wprowadził systematyczne metody inwentaryzowania zbiorów, koordynował przygotowanie katalogu rękopisów i stworzył warunki do rozwoju badań nad dokumentacją historyczną.

Józef Gryc (1890-1954) – kierował Biblioteką od 1928 r., a po 15 miesiącach przeniósł się do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, by zająć się organizacją Biblioteki Narodowej. Pomimo krótkiego okresu pracy w Kórniku, profesjonalnie zarządził tutejszą księżnicą.

Stanisław Bodniak (1897-1952) – dyrektor w latach 1930-1939 oraz od 1945 r. aż do swojej śmierci w 1952 r., w czasie okupacji niemieckiej zaangażowany był w zabezpieczenie kolekcji przed rabunkiem.

Sala Mauretańska w kórnickim Zamku; 1936 r.

OSTATNIE DZIEŁO WŁADYSŁAWA ZAMOYSKIEGO

100 lat Fundacji Zakłady Kórnickie

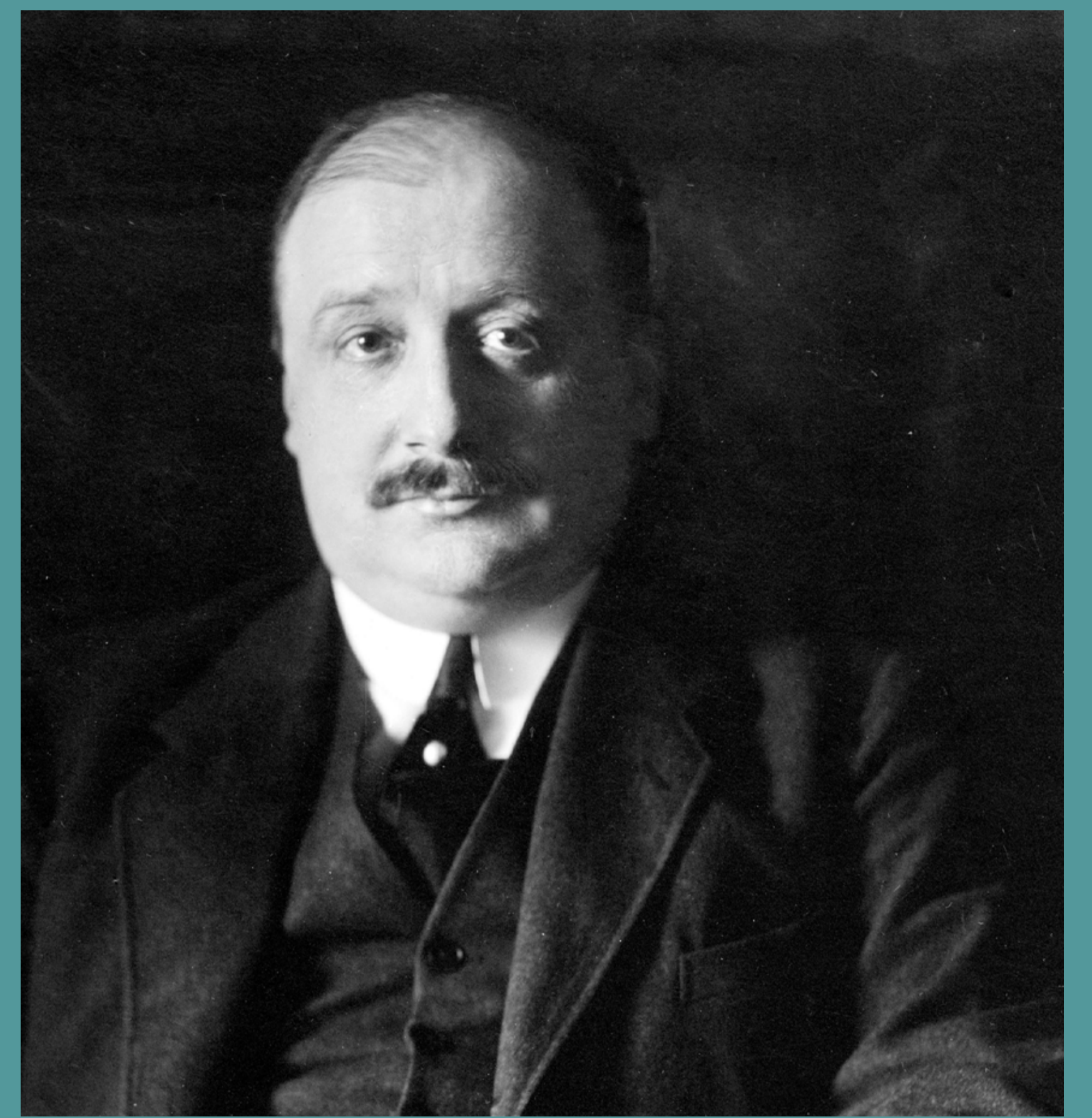

WOJENNA POŻOGA

Egzekucja 15 mieszkańców Kórnika i okolic przeprowadzona przez Niemców 20 X 1939 r.

Jesienią 1939 r. okupanci rozpoczęli operację pod kryptonimem *Tannenberg* mającą na celu eksterminację polskich elit i zastraszanie ludności. Typowali „wrogów Rzeszy”, których niemieckie sądy doraźne skazywały na śmierć. Dnia 20 października 1939 r. rozstrzelano 15 osób z Kórnika i okolic, wśród nich ludzi związanych z Fundacją: jej naczelnika Antoniego Pacyńskiego, głównego księgowego Jana Gmytrasiewicza oraz kierownika tartaku w Gądkach Alfonsa Ellmana. Niecałe trzy lata później hitlerowcy zamordowali ostatniego przedwojennego prezesa zarządu Fundacji Adolfa hr. Bnińskiego.

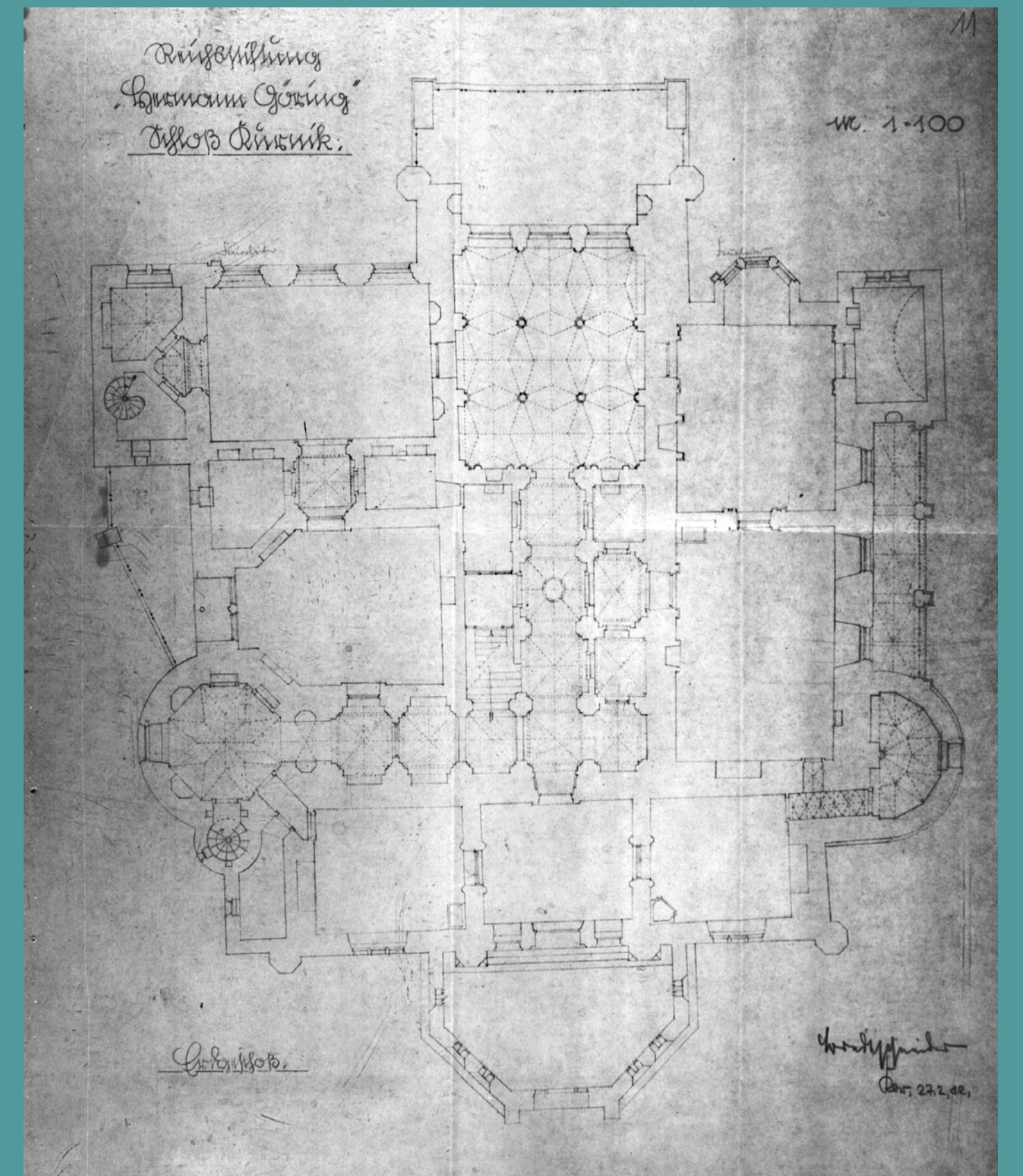
Adolf hr. Bniński (1884-1942) – prezes zarządu Fundacji Zakłady Kórnickie w latach 1932-1939. Jako główny Delegat Rządu RP dla ziem polskich wcielonych do III Rzeszy (ps. „Białoli”) 28 VII 1941 r. został aresztowany przez Niemców i uwięziony w Forcie VII. Wywieziony z Poznania, zginął najprawdopodobniej w egzekucji pod Stęszewem w nocy z 7 na 8 VII 1942 r.; fotografia z lat 30. XX w.

Jedna z ofiar niemieckiej egzekucji – naczelnik Fundacji Zakłady Kórnickie Antoni Pacyński (1883-1939), na zdjęciu z rodziną; ok. 1922 r.

Odsłonięta 20 X 1945 r. tablica upamiętniająca zamordowanych

Reichsstiftung Hermann Göring, Schloß Kurnik – okupacyjny plan Zamku w Kórniku z 1942 r.

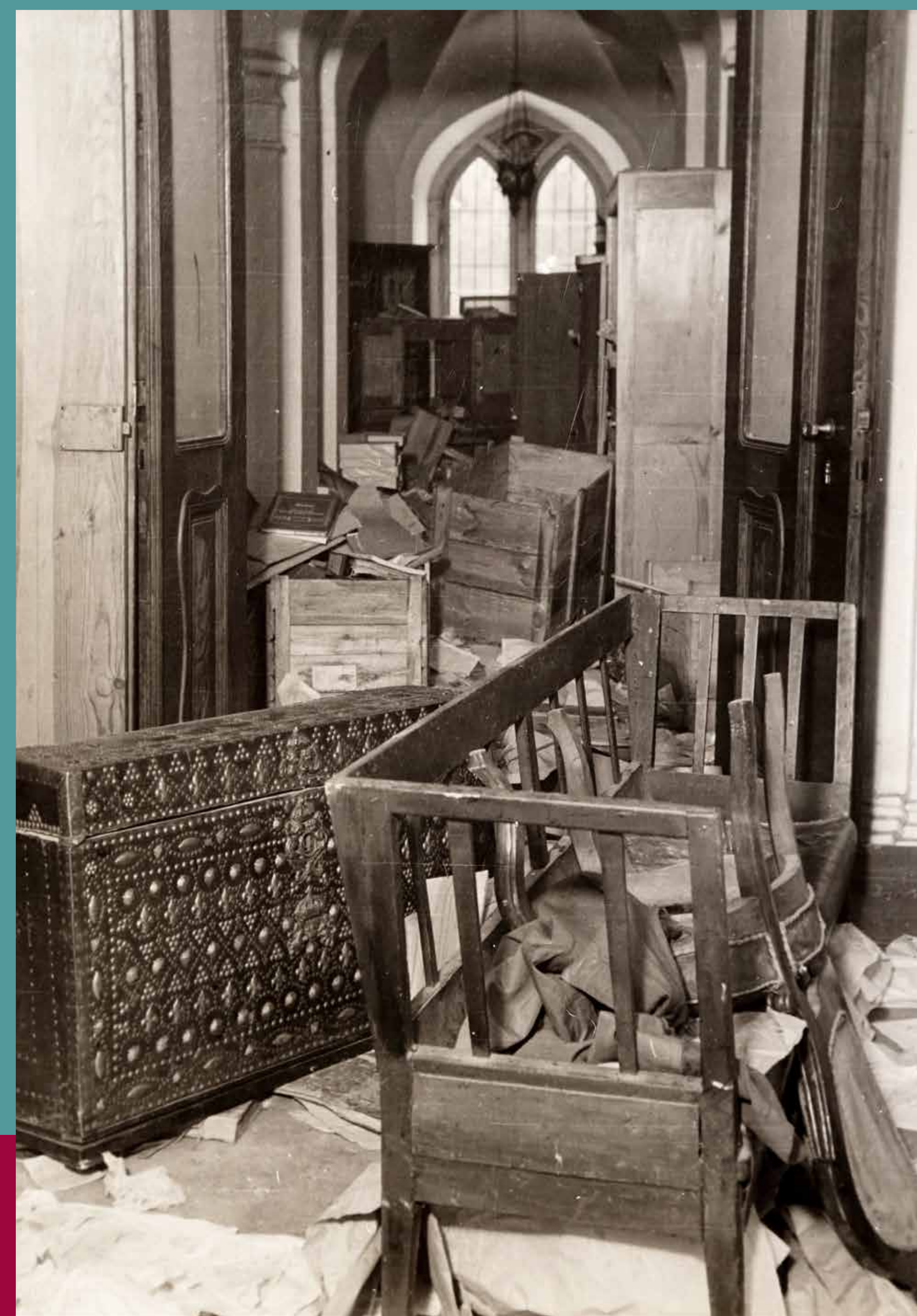

Pałac Działyńskich przy Starym Rynku w Poznaniu w okresie niemieckiej okupacji; 1940 r.

Zajęcie Fundacji przez niemiecką administrację oznaczało kres jej działalności. Biblioteka Kórnicka oraz Szkoła Domowej Pracy Kobiet nie miały już racji bytu w swym dotychczasowym kształcie, a nowe „porządki” w Ogrodach Kórnickich okazały się zarządzaniem rabunkowym. Okupacyjne władze zachowały jedynie fundacyjne majątki, które pracowały odtąd na rzecz gospodarki III Rzeszy.

Niemieckie rządy w Fundacji miały dwa etapy: przejściowy i właściwy. Pierwszy rozpoczął się wraz z wkroczeniem okupantów do Kórnika i trwał około półtora roku – przyniósł nie tylko zatrzymanie działalności, ale i dewastację fundacyjnych zasobów. Początek drugiego wyznaczyła wiosna 1941 r., gdy utworzono Fundację Rzeszy dla Niemieckich Badań nad Wschodem (*Reichsstiftung für deutsche Ostforschung*). Zadaniem nowej jednostki było dobre poznanie naszych terenów w celu ich maksymalnego wykorzystania dla potrzeb Niemiec oraz trwałej germanizacji. Był to śmiertelny cios wymierzony w dzieło i spuściznę Władysława Zamoyskiego.

Bilans strat materialnych poniesionych przez majątki Fundacji Zakłady Kórnickie na rzecz niemieckiego okupanta; 1945 r.

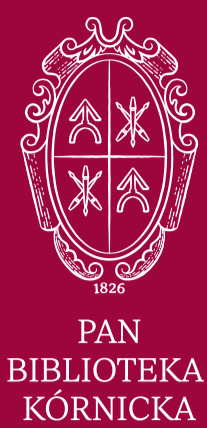
„Wnętrze zamku przedstawiało wtedy widok okropny. Wszystkie skrzynie zostały rozbite, ekspozycje zabrawane lub potrząskane i zdeptane” – zniszczone wnętrza kórnickiego Zamku po przejściu frontu; 31 I 1945 r.

Table with multiple columns containing financial data and statistics from 1935 to 1945, detailing losses and assets of the Fundacja Zakłady Kórnickie.

OSTATNIE DZIEŁO WŁADYSŁAWA ZAMOYSKIEGO

100 lat Fundacji Zakłady Kórnickie

ZŁUDNE NADZIEJE I OSTATECZNY KRES

Bilansowe zestawienie	
Saldo na 1 stycznia 1945 r.	100 000 zł
Przychody:	
- z tytułu sprzedaży	50 000 zł
- z tytułu darowizn	20 000 zł
- z tytułu innych	10 000 zł
Wydatki:	
- na utrzymanie	30 000 zł
- na inwestycje	15 000 zł
- na inne cele	5 000 zł
Saldo na 31 grudnia 1945 r.	140 000 zł

Ucieczka Niemców oraz przejście przez kórnickie majątki żołnierzy Armii Czerwonej, choć okupione stratami, dawały u progu 1945 r. cień nadziei na powrót fundacyjnego życia. Niestety ideologiczny profil wyzierający zza hasła o „demokratyzacji” i „władzy ludu” niósł dla Fundacji szereg zagrożeń. Tym razem szło już nie tylko o zachowanie substancji majątkowej, ale o przetrwanie. Pierwsza katastrofa nastąpiła w marcu 1945 r., gdy komunistyczne władze położyły rękę na lasach o powierzchni blisko 5 tys. ha. Brak dochodu z tego tytułu w jednoznaczny sposób wpłynął na kondycję finansową Fundacji i zaważył na jej późniejszych losach.

Mimo to, przez kilka powojennych lat, Fundacji skutecznie udawało się parować kolejne uderzenia. Komunistyczne władze musiały godzić się z sytuacją, w której pozostawała ona stosunkowo niezależna i działała według przedwojennych wzorców organizacyjnych. Dopiero nastanie realnego stalinizmu, którego totalna natura nie liczyła się z żadnymi normami, spowodowało, że nierówna batalia o ocalenie Fundacji dobiegła końca. Polityczna presja miała rozmaity charakter: od oszczerczych kampanii propagandowych w prasie, przez mnożenie przeszkód natury administracyjnej, fiskalnej i prawnej, po bezpośrednie ingerencje w skład fundacyjnych ciał. Zdobycie kontroli nad tymi ostatnimi pozwoliło na przejście w marcu 1949 r. przez PGR majątków Fundacji, a w kwietniu zajęcie Szkoły w Kuźnicach oraz „wydzierżawienie” Ogródów Kórnickich.

Niepodzielnej w świetle ustawy Fundacji pozostało około 150 ha ziemi, Zamek wraz z Biblioteką oraz kilka innych nieruchomości. W takich warunkach o prowadzeniu statutowej działalności nie mogło być mowy. Komunistyczne władze ostateczny cios zadały 24 kwietnia 1952 r. wraz z ogłoszeniem dekretu Rady Ministrów o zniesieniu fundacji. Nastąpił realny koniec Fundacji Zakłady Kórnickie.

Brama powitalna ustawiona na kórnickim rynku na cześć ustawowego patrona Fundacji prezydenta Bolesława Bieruta; 13 X 1947 r.

Bolesław Bierut (pierwszy z lewej) opuszczający kórnicki Zamek, obok niego prezes zarządu Fundacji Zakłady Kórnickie prof. Wiktor Schramm; 13 X 1947 r.

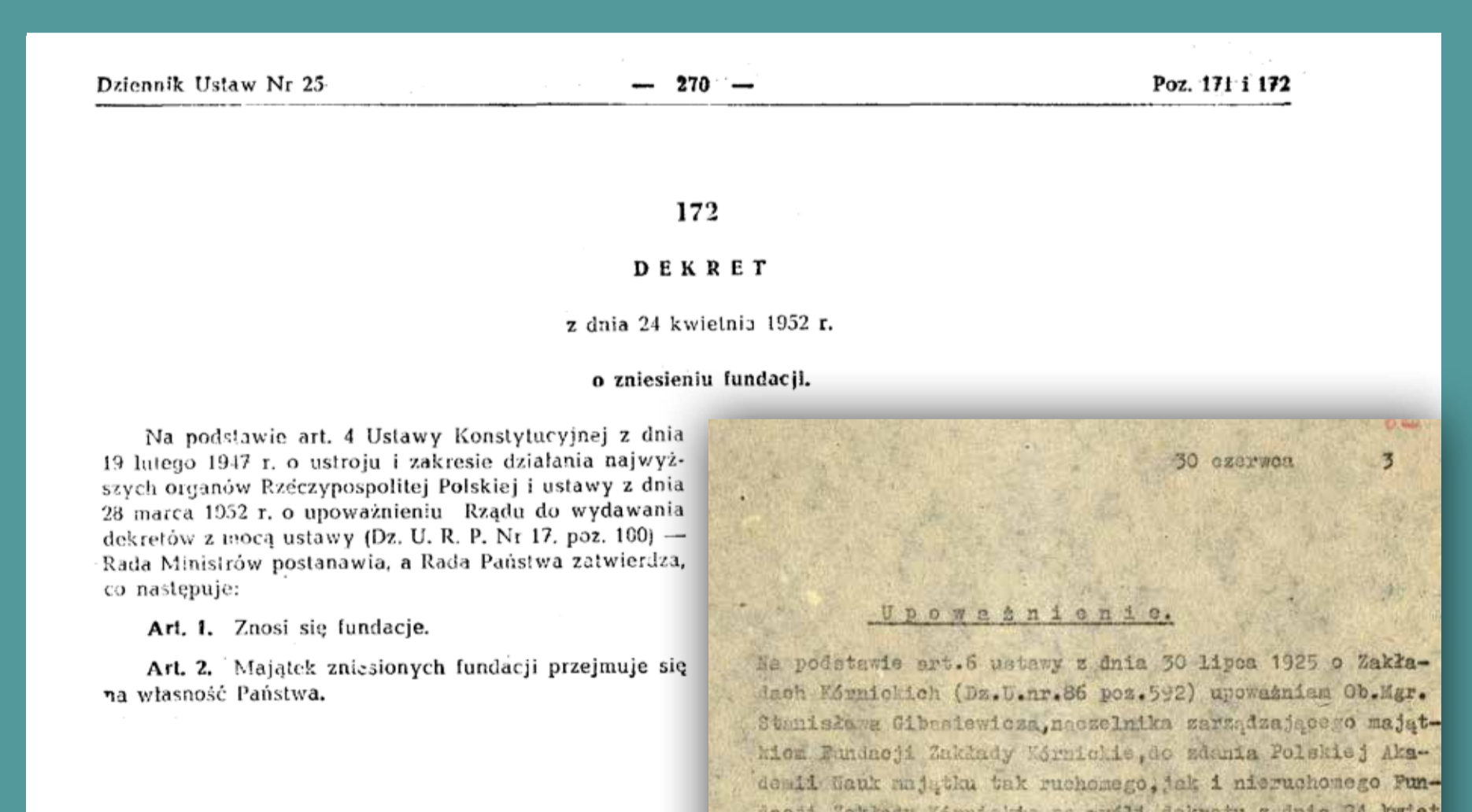
Wizyta kard. Adama Stefana Sapiehy w związku z posiedzeniem kuratorium Fundacji Zakłady Kórnickie. Od lewej: Kazimierz Malecki, prof. Wiktor Schramm, prof. Zygmunt Lisowski, Stanisław Gibasiewicz, kard. Adam Sapieha; 25-26 IV 1947 r.

Pierwsze powojenne dożynki w Fundacji Zakłady Kórnickie odbyły się 15 IX 1945 r.

Organizator polskiego bibliotekarstwa i kierownik Biblioteki Kórnickiej z końca lat 20. Józef Grycz z lewej i ówczesny kierownik kórnickiej księżnicy Stanisław Bodniak „na wyprawie inspekcyjnej” w Kórniku w 1945 r.

Dziennik Ustaw Nr 25 — 270 — Poz. 171 i 172

DEKRET

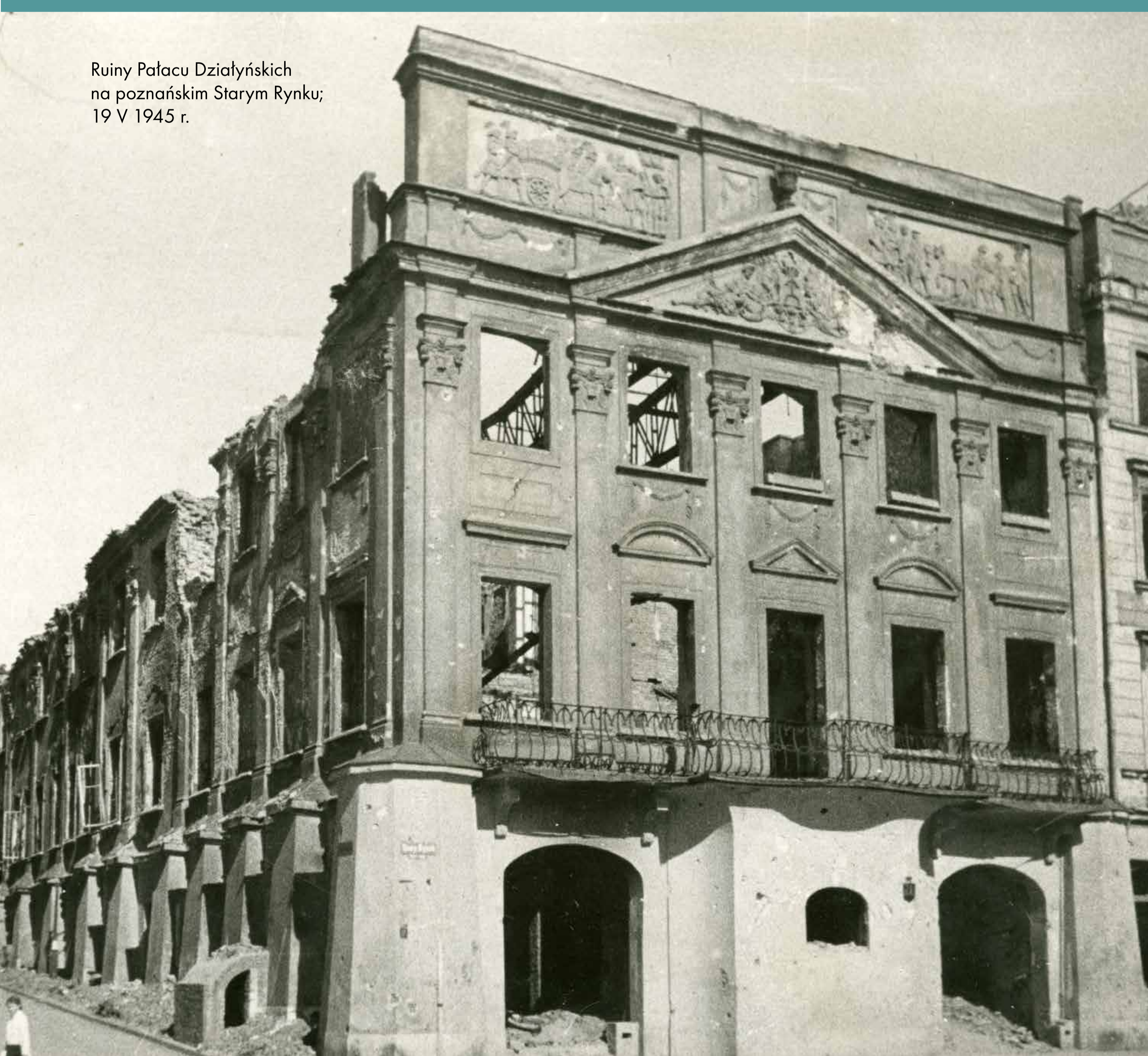
z dnia 24 kwietnia 1952 r.

o zniesieniu fundacji.

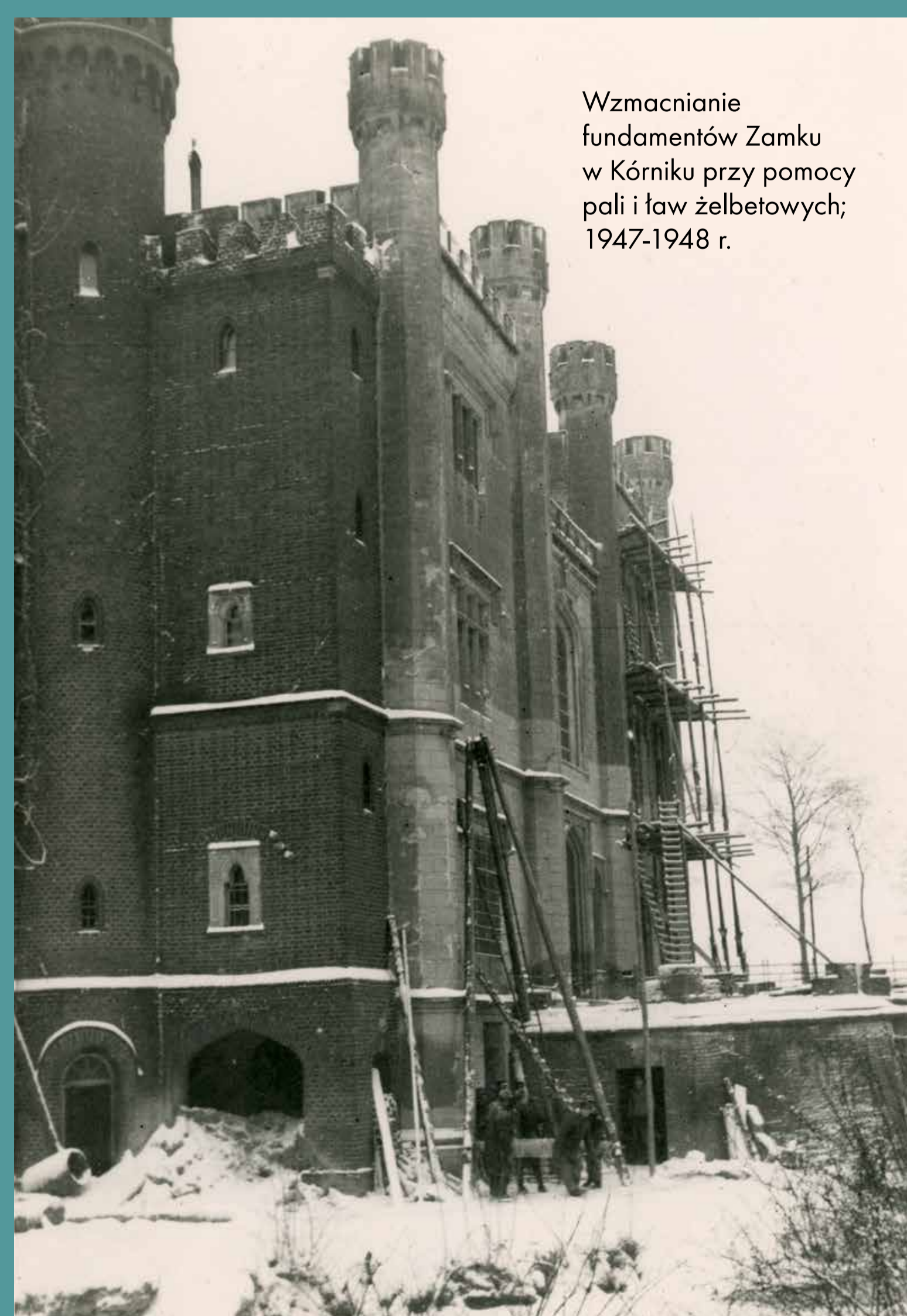
Na podstawie art. 4 Ustawy Konstytucyjnej z dnia 19 lutego 1947 r. o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzeczypospolitej Polskiej i ustawy z dnia 29 marca 1952 r. o wprowadzeniu Regulu do wydawania dekretów z mocą ustawy (Dz. U. P. Nr 17, poz. 109) — Rada Ministrów postanawia, a Rada Państwa zatwierdza, co następuje:

ART. 1. Znosi się fundację

ART. 2. Majątek zniesionej fundacji przejmują się na własność Państwa.

Ruiny Pałacu Działyńskich na poznańskim Starym Rynku; 19 V 1945 r.

Wzmocnienie fundamentów Zamku w Kórniku przy pomocy pali i ław żelbetonowych; 1947-1948 r.

Upoważnienie podpisane przez wiceprezesa Fundacji prof. Alfreda Ohanowicza umożliwiające naczelnikowi Stanisławowi Gibasiewiczowi zdanie Polskiej Akademii Nauk „majątku tak ruchomego, jak i nieruchomego Fundacji Zakłady Kórnickie”; 30 VI 1953 r.

Robotnicy budowlani odpoczywają na drewnianych palach wydobytych z zamkowych fundamentów; 1947-1948 r.

OSTATNIE DZIEŁO WŁADYSŁAWA ZAMOYSKIEGO

100 lat Fundacji Zakłady Kórnickie

POD SKRZYDŁAMI PAN NOWY POCZĄTEK BIBLIOTEKI KÓRNICKIEJ

Stanisława Jasińska (1898-1967) – pełniła obowiązki dyrektora w latach 1953-1955, wprowadzając Bibliotekę w strukturę Polskiej Akademii Nauk.

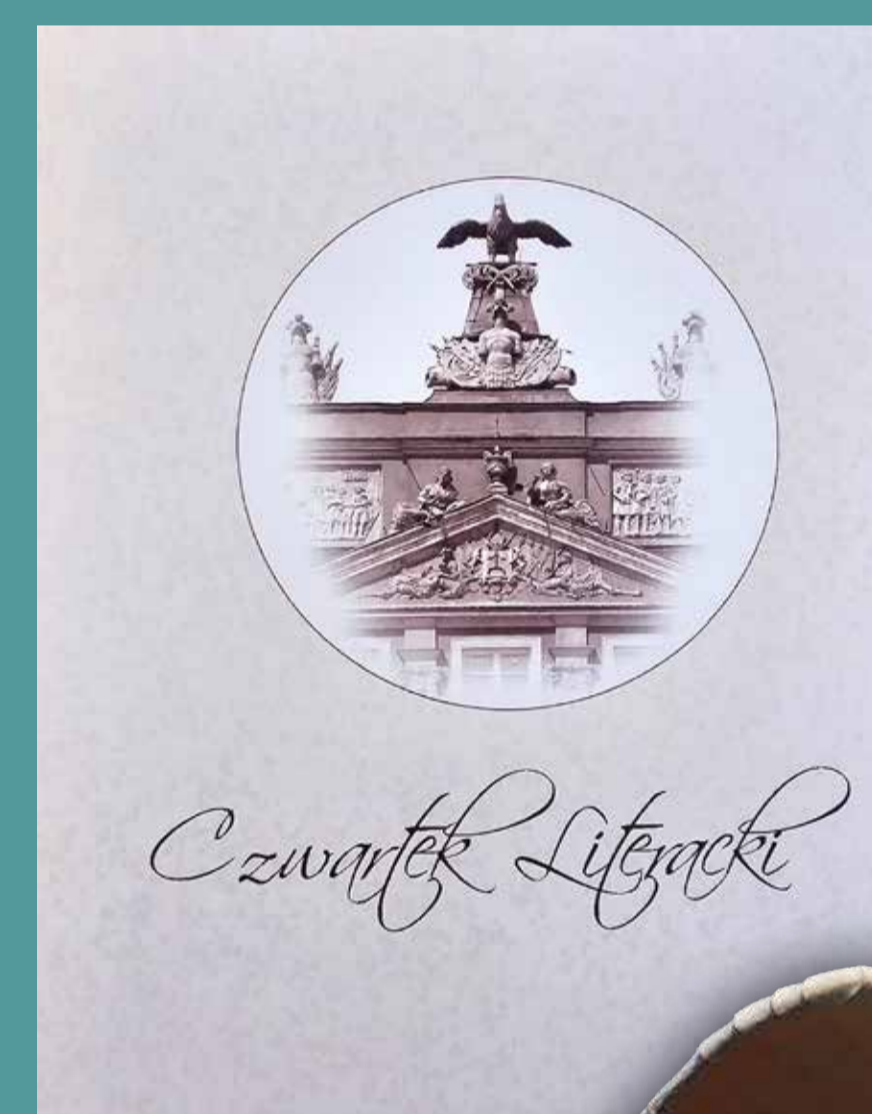
W połowie lat 40. XX w. Biblioteka Kórnicka i Zamek cudem uniknęły zniszczenia. Dzięki poświęceniu Stanisławy Jasińskiej i garstki współpracowników już zimą 1945 r. rozpoczęto porządkowanie sal oraz zabezpieczanie rozproszonych zbiorów i katalogów, porzucanych wśród połamanych mebli i potłuczonych porcelany. Ostatnim wysiłkiem likwidowanej Fundacji Zakłady Kórnickie było znalezienie bezpiecznego opiekuna dla Biblioteki i Zamku. Trafiły one pod skrzydła nowo powstałej Polskiej Akademii Nauk – decyzję tę zatwierdzono w 1953 r.

Dzięki stabilnemu finansowaniu Biblioteka wkroczyła w okres systematycznego rozwoju. W latach 50. i 60. zatrudnienie wzrosło z trzech do niemal dwudziestu pracowników. Intensywnie porządkowano i inwentaryzowano zbiory, udostępniano je naukowcom, a sam Zamek poddano niezbędnym pracom remontowym. Wciąż funkcjonowały sale muzealne ze słynną Białą Damą i legendarnymi kórnickimi kapciami – symbolami miejscowej gościnności.

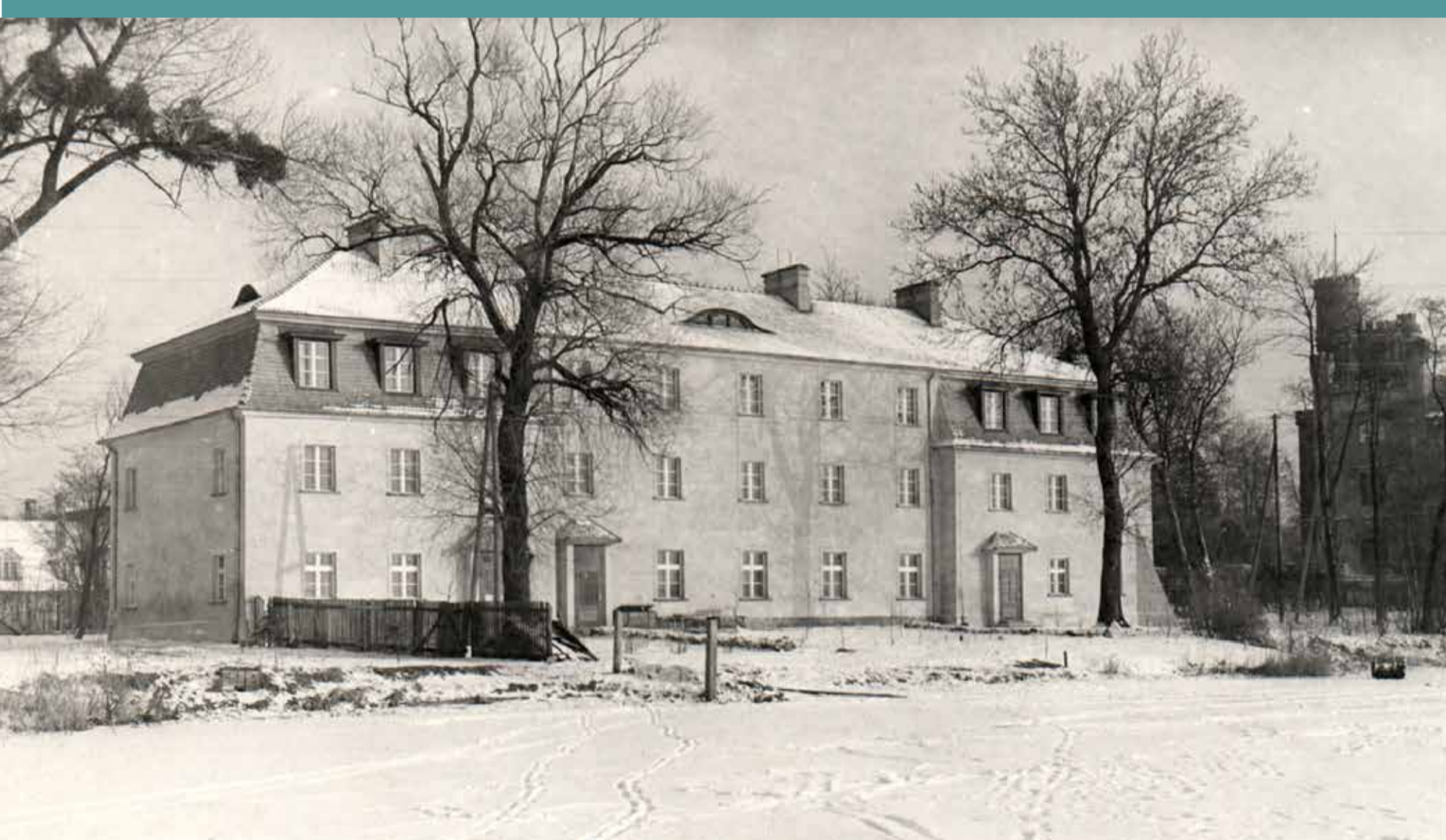
W tym czasie pod opiekę Biblioteki powrócił także Pałac Działyńskich w Poznaniu. Szybko stał się on sercem życia naukowego. To tutaj odrodziły się Czwartki Literackie – spotkania kulturalne i naukowe nawiązujące do tradycji zapoczątkowanej przez Tytusa Działyńskiego. W kolejnych dekadach Biblioteka nie tylko poszerzała zbiory i rozwijała działalność edytorską, ale też zyskiwała nową strukturę organizacyjną – z wyspecjalizowanymi działami i wsparciem aktywnej rady naukowej. W 1976 r. hucznie obchodzono 150-lecie instytucji jako miejsca pamięci i kultury narodowej.

Niemal doszczętnie zrujnowany w styczniu 1945 r., Pałac Działyńskich został po wojnie odbudowany i oddany do użytku w latach 50. Odtworzono wówczas także słynnego plaka.

Górująca na Pałacu Działyńskich figura od dawna budzi kontrowersje – niektórzy uważają ją za labedzia, choć tak naprawdę jest to pelikan. Kazał go wyrzeźbić Ksawery Działyński na początku XIX w., mając na uwadze jednoznaczność symboliki tego zwierzęcia: poświęcenia i ofiarnej miłości – tu w rozumieniu patriotycznym.

Oficyna zachodnia Zamku w Kórniku, tzw. Australia, po renowacji z lat 1948-1949, w głębi po prawej – Zamek; fotografia z 1949 r.

Nowy magazyn biblioteczny w Kórniku oddany do użytku w 1994 r. Fot. Zdzisław Nowakowski

Apartament Gościnny udostępniony turystom w Muzeum zamkowym po przeniesieniu przechowywanych w nim zbiorów i pracowni bibliotecznych do nowego magazynu pod koniec lat 90. XX w. Fot. Zdzisław Nowakowski

Słynne kórnickie kapcie, które przez wiele dekad chroniły oryginalne drewniane podłogi w Zamku.

Poznańska rezydencja Działyńskich przy Starym Rynku była udostępniana na cele publiczne: od lat 40. XIX w. w Sali Czerwonej organizowano naukowe wykłady otwarte, w 1848 r. odbywały się tu zaciągi do szeregów powstańczych Wiosny Ludów, a w 1863 r. w budynku szły mundury dla powstańców. Przez ponad 30 lat mieszkał tu pierwszy rektor Uniwersytetu Poznańskiego prof. Heliodor Święcicki, prowadząc w Pałacu praktykę lekarską. Dziś znajduje się tu filia PAN Biblioteki Kórnickiej z czytelnią, siedziba Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu oraz pracownice innych jednostek PAN. Fot. Agnieszka Juraszczyk

OSTATNIE DZIEŁO WŁADYSŁAWA ZAMOYSKIEGO

100 lat Fundacji Zakłady Kórnickie

OCALONE SKARBY I ŚWIAT CYFROWY WSPÓŁCZESNOŚĆ BIBLIOTEKI

Zamek w Kórniku po i przed remontem elewacji, przebudową systemu grzewczego i wymianą instalacji oraz renowacją murów wewnętrznych w przyziemiach. Fot. Zdzisław Nowakowski

Lata 80. i 90. XX w. to dla Biblioteki Kórnickiej czas istotnych przemian – zarówno organizacyjnych, jak i infrastrukturalnych. Za kadencji prof. Jerzego Wiślockiego w latach 1982-2000 wzniesiono nowy magazyn zbiorów, a w odpowiedzi na wyzwania epoki uruchomiono Pracownię Fotograficzną i Genealogiczną. To właśnie tam powstała pierwsza w Polsce komputerowa baza do poszukiwań przodków – słynne Teki Dworzaczka. Te inicjatywy zapoczątkowały istnienie, wówczas jedynego w kraju, Centrum Elektronicznych Tekstów Humanistycznych, które wcieliło w życie ideę cyfrowego dostępu do zbiorów. Na przełomie wieków w Zamku udostępniono ponadto nowe przestrzenie muzealne.

Te kierunki rozwojowe sprawnie kontynuował prof. Stanisław Sierpowski w latach 2000-2006. Największe zmiany przyniósł jednak okres pod dyrekcją prof. Tomasa Jasińskiego (2007-2023). Był to czas gruntownej odnowy Zamku w Kórniku: od elewacji i dachu, przez wymianę stolarki, po zabezpieczenie zabytkowych przyziemi. Pałac Działyńskich w Poznaniu zyskał nowoczesny magazyn oraz stylowo zaadaptowane drugie piętro. Kluczową inwestycją biblioteczną było natomiast stworzenie Platformy Cyfrowej zbiorów naszej księżnicy, otwierającej skarby Kórnicka na szeroki świat.

Widok na Pałac Działyńskich – przed i po remoncie – od strony ogrodu, czyli z perspektywy Wzgórza Przemysła. W ogrodzie rosną m.in. młorząb japoński oraz lipa będące pomnikami przyrody. Fot. Zdzisław Nowakowski

platforma.bk.pan.pl

Choć zmieniają się czasy, narzędzia i języki technologii, PAN Biblioteka Kórnicka niezmiennie pozostaje wierna swojej misji. Udostępnia zbiory, wspiera badania, pielęgnuje dziedzictwo Działyńskich i Zamoyskich. Wspólnie z restytuowaną Fundacją Zakłady Kórnickie łączy tradycję z nowoczesnością – by dziedzictwo minionych wieków mogło służyć przyszłości.

Rewitalizacja mostu kamiennego nad fosą, całkowita wymiana poszycia dachowego z instalacją paneli solarnych, osuszanie murów przyziemi, restauracja zabytkowych drewnianych podłóg – tak szeroko zakrojone działania remontowe w Zamku w Kórniku trwały kilkanaście lat. Fot. Zdzisław Nowakowski

W ostatnich latach Pałac Działyński przeszedł dużą metamorfozę – elewacja, dach i patio zostały odrestaurowane, zamontowano windę, drugie piętro od podstaw wyremontowano, a w przyziemiach wybudowano magazyn biblioteczny. Fot. Zdzisław Nowakowski

Platforma Cyfrowa Biblioteki Kórnickiej

Skarby
BIBLIOTEKI
KÓRNICKEJ

W latach 2016-2019 PAN Biblioteka Kórnicka realizowała projekt unijny, w ramach którego nie tylko stworzono platformę cyfrową dla zbiorów bibliotecznych i muzealnych, ale przeprowadzono także konserwację wybranych obiektów.

OSTATNIE DZIEŁO WŁADYSŁAWA ZAMOYSKIEGO

100 lat Fundacji Zakłady Kórnickie

Z MIŁOŚCI DO DRZEW I LASÓW INSTYTUT DENDROLOGII PAN

Instytut Dendrologii Polskiej Akademii Nauk to spełnienie marzenia Władysława hr. Zamoyskiego, jednak nasze arystokratyczne korzenie sięgają daleko głębiej – do czasów Tytusa i Jana hr. Działyńskich, wybitnych mecenasów nauki i kultury, miłośników przyrody.

Idea utworzenia w Kórniku nowoczesnego ośrodka naukowego ziściła się w 1933 r., kiedy to w strukturze Fundacji Zakłady Kórnickie powołano Zakład Badania Drzew i Lasu. Fundamentem tej instytucji były Ogrody Kórnickie – niezwykle bogata kolekcja roślin drzewiastych. Już w międzywojniu Kórnik stał się ważnym ośrodkiem na naukowej mapie Polski i Europy. Po II wojnie światowej sprawnie odbudowano fundamenty Zakładu i istotnie poszerzono zakres prowadzonych tu badań. O znaczeniu tego ośrodka naukowego świadczy włączenie go w 1952 r. do nowo powstałej Polskiej Akademii Nauk jako Zakładu Dendrologii i Pomologii PAN, a następnie podniesienie jego rangi z zakładu do instytutu naukowego. Od 1974 r. funkcjonujemy jako Instytut Dendrologii PAN.

Siedziba dyrekcji Ogrodów Kórnickich w latach 20. lub 30. XX w. Fot. Antoni Wróblewski

W zielniku Instytutu zgromadzono ponad 56 tysięcy okazów roślin drzewiastych. Fot. ID PAN

Wystawa eksponatów w Muzeum Dendrologicznym, 1964 r. Fot. Kazimierz Jakusz

Tablica w Arboretum upamiętniająca prof. Stefana Białoboka, dyrektora Instytutu w latach 1945-1979. Fot. Andrzej M. Jagodziński

Budynek Zakładu Dendrologii i Pomologii PAN, 1957 r. Fot. Kazimierz Jakusz

Od ponad 90 lat nieprzerwanie służymy nauce i społeczeństwu, prowadząc badania z zakresu nauk biologicznych i nauk leśnych. Obiektami naszych zainteresowań niezmiennie pozostają rośliny drzewiaste. Historia Instytutu to przykład konsekwentnego, dynamicznego i wielowymiarowego rozwoju. To historia ludzi, pogłębianej pasji i dążenia do prawdy. Naszą misją było i jest prowadzenie działalności naukowej, istotnej dla rozwoju kraju, a także upowszechnianie oraz wdrażanie wyników naszej pracy. Łączymy szacunek do tradycji z najnowszymi osiągnięciami nauki i technologii.

Andrzej M. Jagodziński

Kabiny do testów odpornościowych, w tle – budynek A Instytutu, 1973 r. Fot. Kazimierz Jakusz

OSTATNIE DZIEŁO WŁADYSŁAWA ZAMOYSKIEGO

100 lat Fundacji Zakłady Kórnickie

NAUKA – Z KÓRNIKA W ŚWIAT INSTYTUT DENDROLOGII PAN

Instytut Dendrologii Polskiej Akademii Nauk to dziś jeden z czołowych ośrodków badawczych w Polsce i Europie. Trzonem Instytutu jest pięć zakładów naukowych: Biogeografii i Systematyki, Biologii Rozwoju, Ekologii, Genetyki i Interakcji Środowiskowych oraz Związków Symbiotycznych. Naszym badaniom służą kolekcje roślin drzewiastych zgromadzone w Arboretum, liczne powierzchnie w Lesie Doświadczalnym „Zwierzyniec”, Laboratorium Analiz Mineralnych, zielnik oraz specjalistyczna biblioteka.

Wśród szalek Petriego. Fot. Karolina Pilarz

Badania biomasy korzeni jodły pospolitej. Fot. Andrzej M. Jagodziński

Arkusz zielnikowy. Fot. ID PAN

Umiejętność pozyskiwania środków na realizację projektów badawczych z krajowych i zagranicznych źródeł, a także nowoczesna infrastruktura laboratoryjna i aparatura badawcza oraz wysoce wykwalifikowana kadra naukowa i inżynierska zapewniają realizację badań na najwyższym poziomie. Pracownicy Instytutu publikują wyniki swoich prac w renomowanych czasopismach naukowych należących do światowej czołówki. Prowadzimy kompleksowe i interdyscyplinarne badania roślin drzewiastych i współtworzonych przez nie układów ekologicznych, a wyniki naszych prac przynoszą odpowiedzi na liczne współczesne pytania i wspierają stawianie czoła najważniejszym wyzwaniom XXI w. Dzięki wieloletniej konsekwencji w budowaniu pozycji naukowej oraz unikatowemu połączeniu badań o charakterze fundamentalnym i badań stosowanych, Instytut jest nie tylko jednym z najważniejszych ośrodków naukowych w kraju w obu uprawianych dyscyplinach (nauki biologiczne, nauki leśne), ale także istotnym głosem w międzynarodowym środowisku naukowym.

Arystokratyczne korzenie. Wytrwałość w realizowaniu ambitnych celów i wizji rozwoju. Utalentowani i zaangażowani pracownicy. Twórcza atmosfera pracy. Społeczne uznanie osiągnięć. Tak określić można Instytut Dendrologii PAN w Kórniku – wypełnienie woli Władysława hr. Zamoyskiego.

Andrzej M. Jagodziński

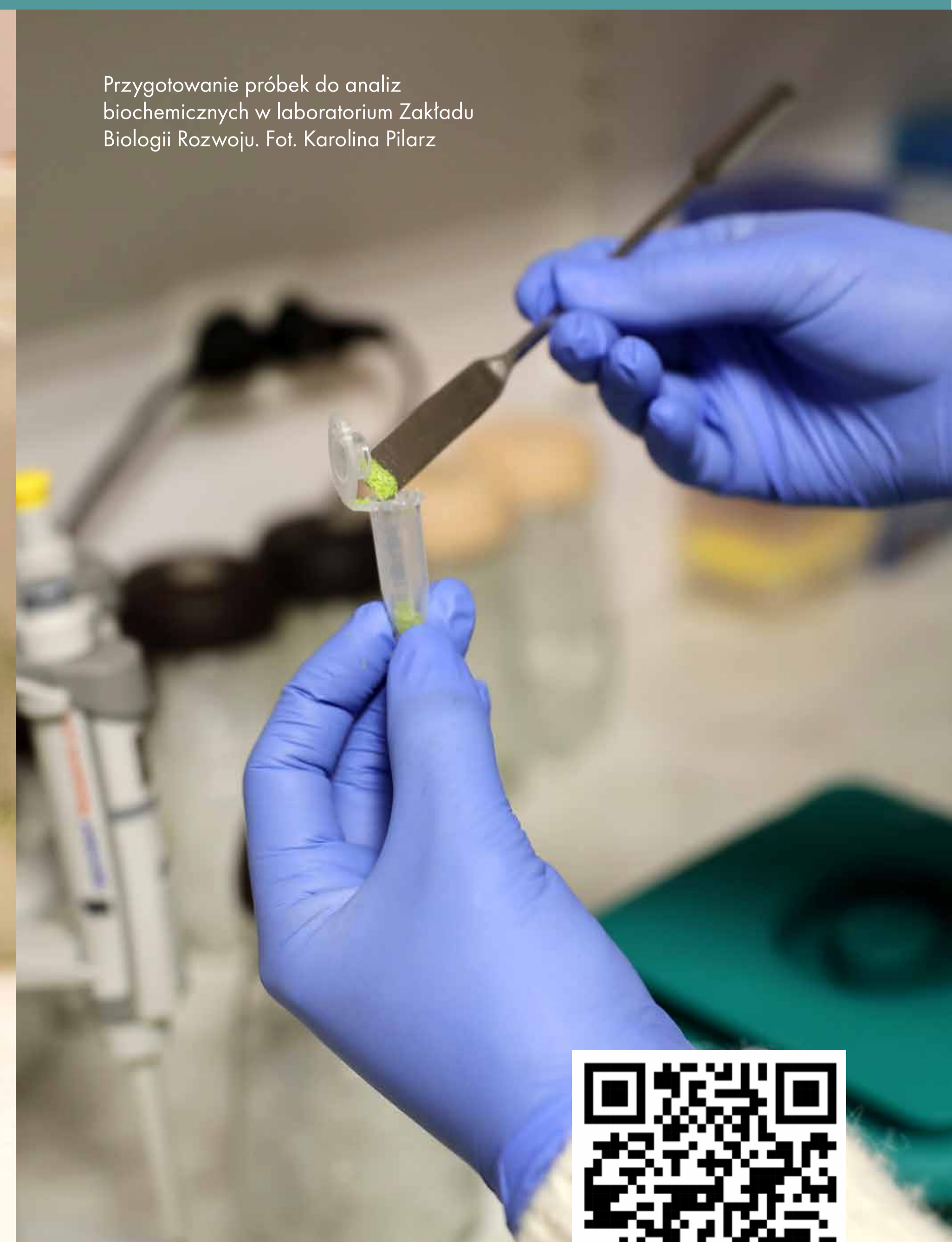
Wybieranie korzeni drzew z próby glebowej. Fot. Karolina Pilarz

Analiza szerokości przyrостów rocznych drzew. Fot. ID PAN

Wśród kultur in vitro. Fot. Karolina Pilarz

Przygotowanie próbek do analiz biochemicznych w laboratorium Zakładu Biologii Rozwoju. Fot. Karolina Pilarz

OSTATNIE DZIEŁO WŁADYSŁAWA ZAMOYSKIEGO

100 lat Fundacji Zakłady Kórnickie

TAM, GDZIE ROSNĄ IDEE SZKÓŁKI KÓRNICKIE – ŻYWY ŚLAD FUNDACJI

**SZKÓŁKI
KÓRNICKIE**
istnieją od 1820 roku

Szkołki Kórnickie od 1952 r. formalnie przynależą do Polskiej Akademii Nauk, jednak bez wątpienia wciąż pozostają duchowym dziedzicem fundacyjnego testamentu Władysława hr. Zamoyskiego.

Po upaństwowieniu majątku Fundacji w czasach PRL, Szkołki stały się częścią Zakładu Doświadczalnego PAN. Produkowały sadzonki, prowadziły uprawy doświadczalne i wspierały badania dendrologiczne. Lata 60.-80. XX w. to czas rozkwitu Szkołek – rozwijano uprawy, specjalizując się w drzewach ozdobnych, a materiał szkółkarski trafiał do ogrodów botanicznych i instytucji naukowych w całym kraju. Po 1989 r. nadeszła fala zmian: restrukturyzacja, nowe wyzwania rynkowe, ale też rozwój oferty i wzmacnianie lokalnej tożsamości. Przetrwały jako najstarsza, nieprzerwanie działająca instytucja związana z postacią Tytusa Działyńskiego.

Dzisiaj Szkołki Kórnickie oferują dziesiątki gatunków roślin – od metasekwoi i magnolii po agresty i lipy alejowe. Naszą misją jest nie tylko produkcja i sprzedaż, lecz także edukacja ekologiczna i ochrona bioróżnorodności. Każda sadzonka to opowieść o długowiecznej tradycji, uważności na przyrodę i pracy, która – jak chciał Zamoyski – służy przyszłości.

Krótką historia – długa tradycja

- 1820 r. – Tytus Działyński zakłada pierwszą szkołkę przy zamku w Kórniku
- XIX-XX w. – rozwój pod opieką Działyńskich i Zamoyskich
- 1924-1952 – Szkołki funkcjonują w strukturze Fundacji Zakłady Kórnickie
- od 1952 r. – przejście pod zarządek Polskiej Akademii Nauk, rozbudowa zaplecza szkółkarskiego, w tym produkcji pojemnikowej
- Współcześnie Szkołki Kórnickie są jednym z największych i najstarszych państwowych zakładów szkółkarskich w Polsce.

OSTATNIE DZIEŁO WŁADYSŁAWA ZAMOYSKIEGO

100 lat Fundacji Zakłady Kórnickie

FUNDACJA, KTÓRA NIE ZGINEŁA RESTITUCJA PO 50 LATACH

Po przemianach 1989 r. pojawiła się szansa, by tchnąć nowe życie w Fundację Zakłady Kórnickie – instytucję, która przez dziesięciolecie istniała tylko na papierze, pozbawiona majątku i możliwości działania. Szybko jednak okazało się, że droga do restytucji będzie długa i pełna przeszkód.

Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa, powstała w 1991 r., przejęła m.in. dawne grunty fundacyjne w Kórniku, Jarostawcu i Gądkach. Niebawem rozpoczęła ich sprzedaż. Wśród społeczników, historyków i miłośników dziedzictwa Działyńskich oraz Zamoyskich zrodziło się poczucie realnego zagrożenia: oto unikalna spuścizna może bezpowrotnie przepaść – i to w wolnej Polsce.

Początkowo planowano przekazać cały dawny majątek Fundacji pod opiekę Polskiej Akademii Nauk, niestety pomysł upadł. Przełom nastąpił w 1997 r., gdy do działań włączył się poznański Oddział PAN, kierowany przez prof. Andrzeja B. Legockiego, który przejął inicjatywę w zakresie odtworzenia idei Zamoyskiego. Angażując parlamentarzystów, samorządowców i przedstawicieli Agencji, rozpoczęto szerokie konsultacje. Stopniowo dojrzewało przekonanie, że jedyną drogą będzie powołanie Fundacji na nowo. Radca prawny Rafał Przysański opracował projekt ustawy, a dr Zbigniew Kalisz przygotował dokumentację majątkową. W 1998 r. prezes Agencji Adam Tański nakazał wstrzymanie sprzedaży nieruchomości należących niegdyś do Fundacji – był to pierwszy wymierny krok na rzecz ochrony tych dóbr. W listopadzie tego roku projekt ustawy trafił do Sejmu. Po licznych poprawkach i perturbacjach ustawę uchwalono 24 sierpnia 2001 r. Prezydent Aleksander Kwaśniewski podpisał ją 11 października 2001 r.

Fundacja Zakłady Kórnickie powróciła – odrodzona na mocy prawa, dzięki zaangażowaniu ludzi, którym zależało na pamięci, idei i ciągłości. Dziś kieruje nią 10-osobowa rada kuratorów i zarząd, którzy dbają o to, by Fundacja nadal służyła – zgodnie z wolą Władysława hr. Zamoyskiego – nauce, kulturze i społeczeństwu.

Nowa siedziba Fundacji przy Alei Flensa 2B w Kórniku otwarta w 2016 r. We wcześniej Fundacja pracowała w Zamku oraz w budynkach Biblioteki Kórnickiej przy Placu Niepodległości. Fot. Zdzisław Nowakowski

Otwarcie siedziby Fundacji „Zakłady Kórnickie”
Kórnik, plac Niepodległości 49
- 12 września 2003 r.

Zaproszenie
Rady Kuratorów Fundacji „Zakłady Kórnickie”
Kórnik - 12 września 2003 r.

Proszę uprzejmie o przybycie na otwarte
II posiedzenie Rady Kuratorów Fundacji „Zakłady Kórnickie”
w dniu 12 września 2003 r.

Przewodniczący
Rady Kuratorów
(Andrzej Legocki)

Posiedzenie kuratorium Fundacji w Zamku kórnickim w 2003 r. Stoł prof. Andrzej B. Legocki – przewodniczący rady kuratorów Fundacji trzech kadencji w latach 2003-2017, w latach 2003-2006 prezes Polskiej Akademii Nauk. Siedzi prof. Jerzy Wisłocki – dyrektor PAN Biblioteki Kórnickiej w latach 1982-2000 i prezes zarządu I kadencji Fundacji. Fot. Zdzisław Nowakowski

Posiedzenie rady kuratorów Fundacji w sali Marii Zamoyskiej w Zamku w Kórniku w 2003 r. Fot. Zdzisław Nowakowski

Otwarcie nowej siedziby Fundacji w 2016 r. Od lewej: Przemysław Pacholski – burmistrz miasta i gminy Kórnik, Adam Lewandowski – przewodniczący rady miasta i gminy Kórnik, mgr inż. Kazimierz Grzesiak – członek zarządu pierwszej kadencji i prezes zarządu drugiej kadencji Fundacji, prof. Andrzej B. Legocki. Fot. Zdzisław Nowakowski

Kuratorzy i członkowie zarządu Fundacji z gośćmi na wyspie przed Zamkiem w Kórniku w 2007 r., od lewej m.in.: prof. Jerzy Wisłocki, prof. Jacek Wiesiołowski, prof. Bogdan Marciniak, prof. Grzegorz Skrzypczak, Stanisław Nowotny, Wojciech Jankowiak, prof. Andrzej B. Legocki, mgr inż. Kazimierz Grzesiak, prof. Witold Molik, ks. Jan Krokos, mec. Irena Pawlak, dr Zbigniew Kalisz. Fot. Zdzisław Nowakowski

©Kancelaria Sejmu

s.102

Opracowano na podstawie Dz. U. z 2001 r. Nr 130, poz. 1451.

USTAWA

z dnia 18 września 2001 r.

o fundacji - Zakłady Kórnickie

Dążąc do umożliwienia kontynuacji tradycji fundacji „Zakłady Kórnickie” ustanowionej ustawą z dnia 30 lipca 1925 r., a powstałej z oddanego Narodowi Polskiemu majątku nieruchomego Jadwigi z Działyńskich Zamoyskiej i Władysława Zamoyskiego, stanowi się, co następuje:

- Art. 1. 1. Ustanawia się fundację pod nazwą „Zakłady Kórnickie”, zwaną dalej „Zakładami”.
2. Zakłady działają pod patronatem honorowym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Prymasa Polskiej.
- Art. 2. Zakłady nabywają osobowość prawną z chwilą wpisania do Krajowego Rejestru Sądowego.
- Art. 3. Historycznym znakiem Zakładów jest znak, którego wzór stanowi załącznik nr 1 do ustawy.
- Art. 4. Siedzibą Zakładów jest miasto Kórnik.
- Art. 5. Celami Zakładów są:
  - 1) wspieranie i rozwijanie nowoczesnego rolnictwa poprzez upowszechnianie kultury rolniczej, oświaty, wartościowych rozwiązań agrotechnicznych oraz prowadzenie wzorcowych gospodarstw rolnych,
  - 2) działanie na rzecz edukacji rolnej i działalności naukowo-badawczej poprzez zakładanie szkół rolniczych, wspieranie nowoczesnego kształcenia, fundowanie stypendiów, organizowanie działalności upowszechniającej racjonalne gospodarowanie zasobami rolnymi,
  - 3) propagowanie idei pracy organicznej,
  - 4) działanie na rzecz poprawy warunków życia i pracy mieszkańców związanych z terenami Zakładów, zamieszkałych na terenach lub w pobliżu terenów Zakładów, w tym także wspieranie inicjatyw społecznych,
  - 5) wspieranie placówek Polskiej Akademii Nauk - Biblioteki Kórnickiej i Instytutu Dendrologii.

OSTATNIE DZIEŁO WŁADYSŁAWA ZAMOYSKIEGO

100 lat Fundacji Zakłady Kórnickie

OŻYWIONA IDEA

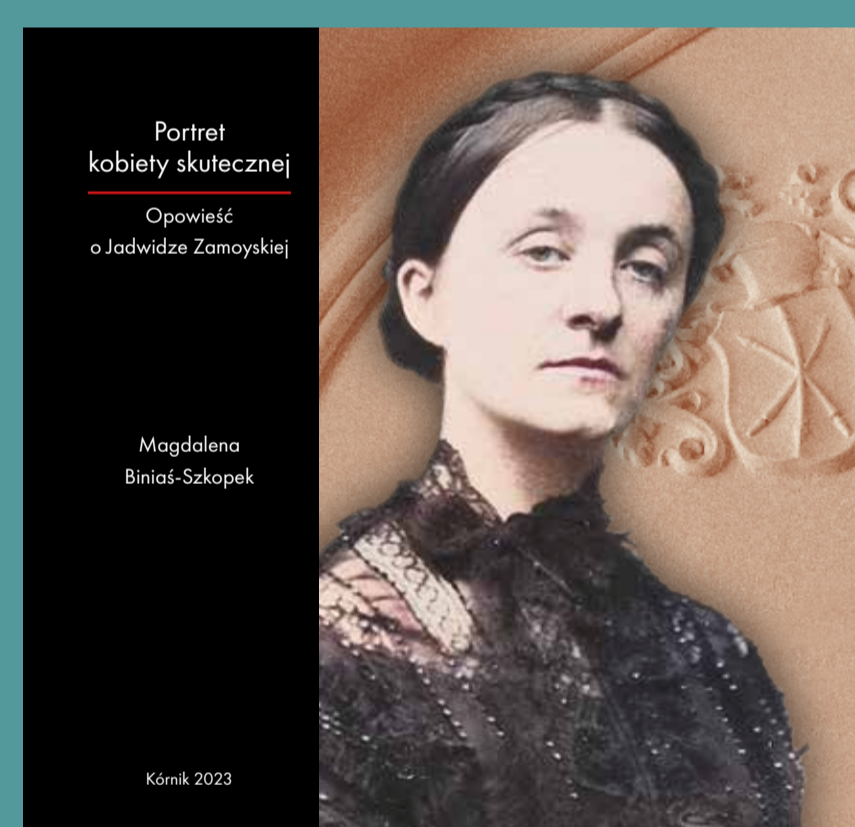
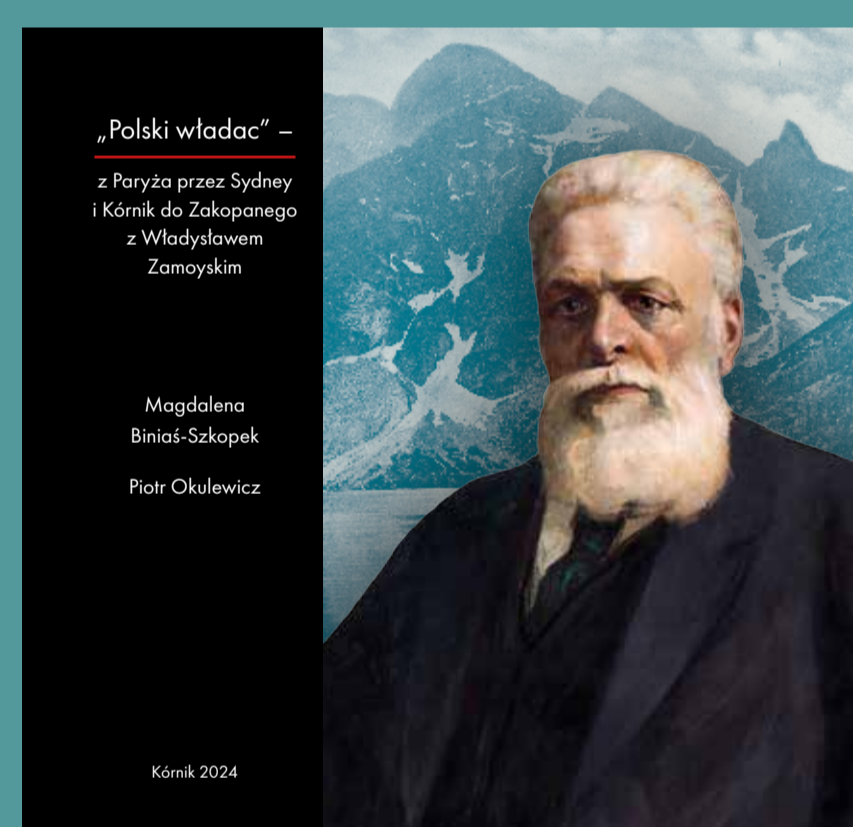
FUNDACJA ZAKŁADY KÓRNICKIE W DZIAŁANIU

Pierwsze lata działalności Fundacji upłynęły na porządkowaniu odziedziczonego majątku, czyli ponad 4200 ha ziemi i 280 budynków. Równolegle budowano od podstaw struktury instytucji. Początkowo siedzibą Fundacji był Zamek w Kórniku, a od 2016 r. dysponuje własnym budynkiem.

Choć początki nie były łatwe – brak środków i zawiłości prawne nie sprzyjały rozwojowi – Fundacja stopniowo zaczęła realizować swoją misję. W pierwszej dekadzie zarząd skoncentrował się na ochronie dziedzictwa. Wspierał odnowę Zamku i otoczył opieką rodzinne krypty Działyńskich oraz Zamoyskich. W miarę jak sytuacja finansowa się stabilizowała, rozpoczęto działania w zakresie wsparcia edukacji rolniczej i lokalnych inicjatyw kulturalnych. Fundacja aktywnie współpracowała z PAN Biblioteką Kórnicką, Instytutem Dendrologii PAN i samorządami. Rozwinęła też relacje z Zakopanem – m.in. zainicjowała budowę pomnika Władysława Zamoyskiego oraz działania upamiętniające jego zasługi dla Tatr. Po 2010 r. Fundacja zintensyfikowała swoją działalność społeczną i edukacyjną. W Jarostawcu powstał nowoczesny Dom Seniora, stworzono portal edukacyjny Hrabia Tytus, projekt ekologiczny Drzewo Franciszka, wsparto rozwój regionu – m.in. poprzez utworzenie centrum logistycznego w Gądkach i współpracę z dużymi dzierżawcami. Zainicjowano również Ogólnopolski Konkurs „Praca Organiczna 2.0”.

Z inicjatywy Fundacji Zakłady Kórnickie rok 2023 został ogłoszony przez Sejm RP Rokiem Jadwigi Zamoyskiej, natomiast Senat RP uczynił Władysława Zamoyskiego patronem roku 2024. Przy tej okazji w całej Polsce, a także za granicą, opowiadaliśmy o tych wielkich postaciach i ich wkładzie w ratowanie polskiego dziedzictwa. Jednym z elementów świętowania tych rocznic były wystawy przygotowane przez PAN Bibliotekę Kórnicką i Fundację Tres przy wsparciu finansowym Fundacji Zakłady Kórnickie. Fot. Piotr Tyskowski

Dwie najnowsze książki biograficzne z serii przedstawiającej najważniejsze postaci związane z Zamkiem w Kórniku. Wydawane są przez PAN Bibliotekę Kórnicką i Stowarzyszenie Teatralne Legion przy wsparciu finansowym miasta i gminy Kórnik oraz Fundacji Zakłady Kórnickie.

Jednocześnie Fundacja nie zapomina o swoich korzeniach – wspiera dawne Zakłady Kórnickie, czyli PAN Bibliotekę Kórnicką i Instytut Dendrologii PAN. Była koordynatorem obchodów Roku Jadwigi Zamoyskiej (2023) oraz Roku Władysława Zamoyskiego (2024). Dotuje remonty, projekty edukacyjne i badawcze. Utrzymuje bliskie relacje z samorządami oraz 17 szkołami patronackimi, które wspiera stypendiami i dofinansowaniem projektów. Dzięki temu idea pracy organicznej wciąż żyje – w nowym, XXI-wiecznym kształcie.

AGROKULTURA

DRZEWO FRANCISZKA

Muzeum Matematyki

Projekty Fundacji Zakłady Kórnickie

Wernisaż wystawy W tym szaleństwie jest metoda. Niezwykłe dzieło Władysława Zamoyskiego; 13 maja 2024 r., Zamek w Kórniku. Fot. Agnieszka Juraszczyk

